

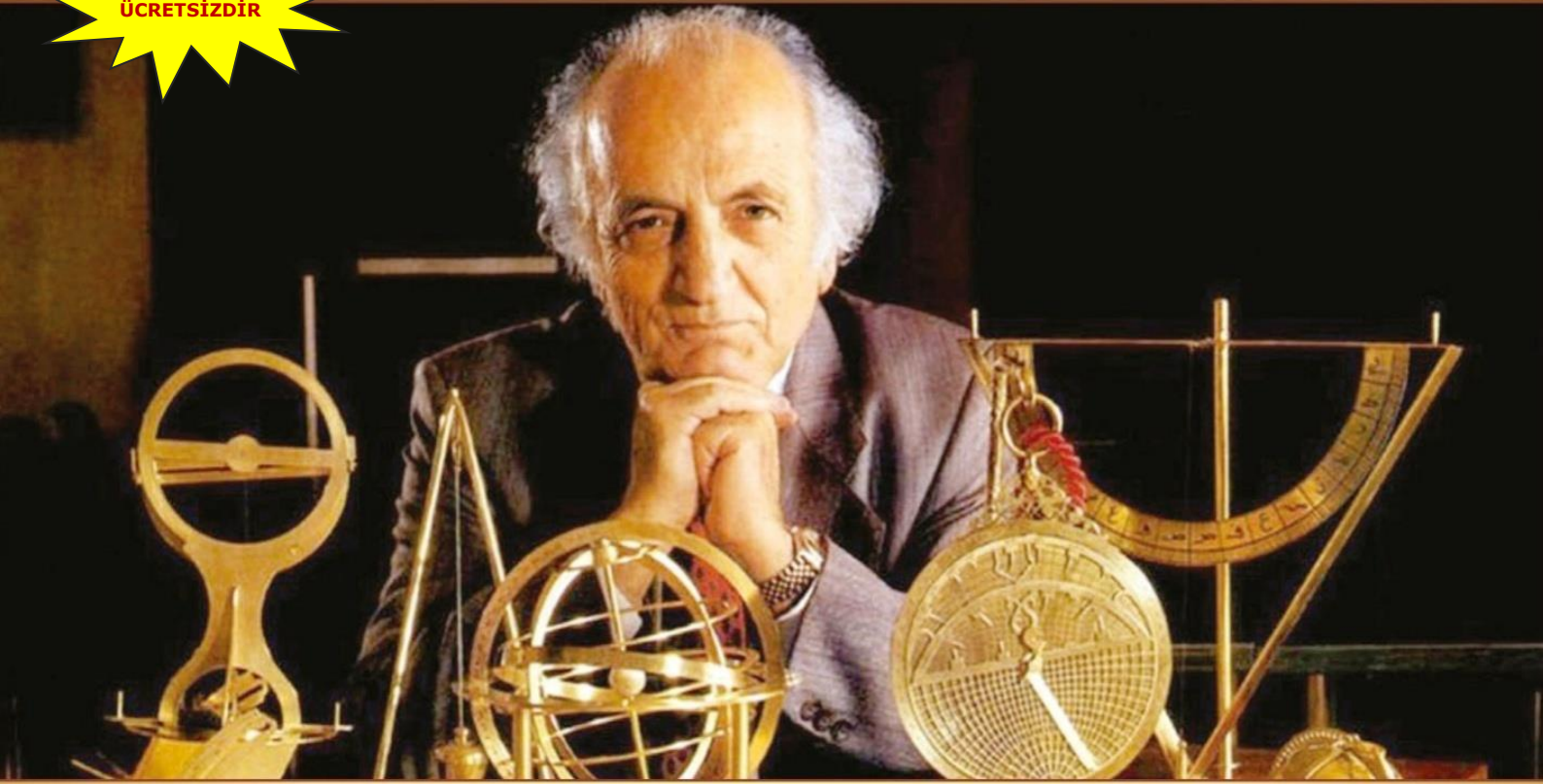

Bu Dergi, Gençlik Projeleri Destek Programı (2019-1) Kapsamında,
Gençlik ve Spor Bakanlığının Desteği İle Yürütülen
"FUAT SEZGİN'LE BİLİM TARİHİNİ KEŞFEDİYORUM" Projesinin Ürünüdür.

BİLİM TARİHİ YOLCULARI

Nisan 2021

ÜCRETSİZDİR

"Müslümanlar, bilimler tarihindeki muazzam yerlerini bilmedikleri için veya yanlış bildikleri için Avrupalılar karşısında büyük bir aşağılık duygusu içindeler. Benim amacım, onlara atalarının bilimler tarihindeki muazzam yerlerini göstermek ve öğretmektir."

Prof. Dr. Fuat SEZGİN

Bakanlık:

 gencliksporbak
 gencliksporbak
 gencliksporbak
 gencliksporbak
 gencliksporbak

Genel Müdürlük:

 gsb_eak
 gsb_eak
 gsb_eak
 gsb_eak
 gsb_eak

TAKDİM

Değerli okuyucu,

Bu dergi, okulumuzda Gençlik ve Spor Bakanlığı desteğiyle uygulanmakta olan “Fuat Sezgin’le Bilim Tarihini Keşfediyorum” adlı projemizin bir ürünü olarak hazırlanmıştır.

Ülkemizde 2019 Yılı'nın Fuat Sezgin yılı ilan edilmesi vesilesiyle hazırladığımız projede öğrencilerimizin Prof. Dr. Fuat Sezgin’i ve davasını yakından tanımaları, İslam medeniyetinin, insanlığın ortak mirası olan bilime yaptığı çığır açıcı katkıları görmeleri amaçlanmıştır.

Proje kapsamında, öğrencilerimizin katılımıyla kitap okuma ve müzakere programları yapıldı. Okuma programları sonunda elde edilen kazanımların paylaşılması amacıyla, gerek kendi okulumuzda, gerekse başka okullarda panel sunumları gerçekleştirildi.

Panel sunumlarında görev yapan panelist öğrencilerimiz okumanın, öğrenmenin ve paylaşmanın heyecanını yaşadılar.

Fuat Sezgin hocamızın İstanbul’da kurduğu “İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi” gezisini, Covid-19 pandemisi nedeniyle iptal etmek zorunda kalışımızın burukluğu dışında diğer faaliyetlerimiz, keyifli bir öğrenme yolculuğu içinde gerçekleşti.

Panel faaliyetlerimize Adana Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ve Adana Gençlik Merkezi Müdürlüğü yetkilileri katılım gösterdiler.

Projemize destek veren Gençlik ve Spor Bakanlığına, Adana Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne, Adana Gençlik Merkezi Müdürlüğüne öğrencilerimiz ve okulumuz adına teşekkür ederiz.

Proje ekibimizin hazırladığı elinizdeki bu dergiyi dikkatinize sunmaktan kıvanç duyarız.

Mustafa BOZTEPE
Proje Koordinatörü

Nisan 2021

Proje faaliyetlerimiz için karekodu okutabilirsiniz

İÇİNDEKİLER

Fuat Sezgin Kimdir? / Ayşenur Yalın	3
İslam Medeniyetinin Altın Çağı / Mustafa Boztepe	4
Fuat Sezgin'in Davası / Gülderen Dağ	6
Karanlıkta Kalan Hazine / Nur Efşan Baycu	7
Batı'nın Karanlık, Doğu'nun Aydınlık Çağı / Hatice Betül Özkaya	9
Doğu Uygarlığının Yükselişinin Tarihsel Nedenleri / Kiraz Ardıç	10
İslam'ın İnsanlık Kültürüne Katkısı / Cennet Cinoğlu	12
Işık Doğudan Yükselir / Sude Çınar	13
Kökleri Doğuda, Dalları Batıda Bir Medeniyet: Endülüs / Merve Nisa Sarıçam	14
İbn Haldun'a göre İslam Medeniyeti / Melike Dışbudak	15
Robotik ve Sibernetiğin Öncüsü: El Cezerî / Nida Koçmekan	16
İslam Bilim Tarihi / Meryem Aydın	18
Orta Asya'nın Evrensel Dâhisi: El-Bîrûnî / Sevilay Çelik	20
İnsanlığın Medeniyet Destanı / Zeynep Avcı	21
İslam'ın Batı Cephesi / Meryem İmran Uslu	22
Optik ve Görüntüleme Teknolojilerinin Öncüsü: İbnu'l-Heysen / Merve Boran ...	23
İslam Felsefesinin Kutup Yıldızı: Farabi / Şeyma Erol	24
Pîrî Reis / Gamze Can	25
Osmanlı'da Bilim / Zeynep Mekselina Güneş	26
İslam ve Batı / İrem Sude Kılıç	27
İslam Medeniyeti ve Batı Dünyası / İrem Kırmıt	28
Şarkiyatçılık / Yağmur Şahin	29
Çağları Etkileyen İslam Bilginleri	30
Vefa Borcu / Rukiye Kürek	33
Fuat Sezgin Gözünden İslam Ve Batı'nın Bilime Yaklaşımı /Merve Kocadağ	36

KÜNYE

Projenin Adı: Fuat Sezgin'le Bilim Tarihi Keşfediyorum

Proje No: 31420

Projeyi Destekleyen Kurum: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

Projeyi Yürüten Okul: Hümeysra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Proje Koordinatörü: Mustafa Boztepe (Felsefe Öğretmeni)

Hümeysra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Toros Mah. 78154 Sk. No:1 Çukurova / ADANA

0322 232 1520

<https://humeysraokten.meb.k12.tr>

FUAT SEZGİN KİMDİR?

Ayşenur YALIN

11.Sınıf

Fuat Sezgin hocamız 24 Ekim 1924'te Bitlis'te dünyaya geldi. İlkokul tahsilini Ağrı'da, ortaokul ve lise tahsilini ise Erzurum'da tamamladı. Üniversite eğitimi için 1943 yılında İstanbul'a geldi. İslâm bilim tarihi için önemli serüveni tam da burada başladı.

Aslında mühendis olmak isteyen Fuat Sezgin, ünlü oryantalist Alman Hellmut Ritter'in bir konferansına katıldı. Bu konferansta insanlığın ortak mirası olan bilime İslam medeniyetinin çok şey kattığını öğrenince bilim tarihine ilgi duydu. Böylece 1943-1951 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Enstitüsünde, Hellmut Ritter'in öğrencisi oldu. Lisans ve yüksek lisans eğitiminin ardından Arap dili ve edebiyatı üzerine doktora yaptı.

Kendisini hızla geliştiren genç Fuat, o dönemde İslam Tarihi konusunda usta sayılan Alman şarkiyatçı Carl Brockelman'ın eserlerindeki eksik noktaları yakaladı. Daha sonra var olan eserlerin üzerine ek yazmayı bırakıp kendi eserlerini yazmaya karar verdi.

İncelediği eserleri çevirilerinden değil aslından okumak isteyen Fuat Sezgin, araştırdığı kitaplardaki Latince, Arapça, İbranice, Almanca, Süryanice gibi 27 önemli dili terimlerine hâkim olacak seviyede öğrendi. 1954 yılında “Buhari'nin Kaynakları Üzerine Araştırmalar” teziyle doçent oldu.

Çok değil, aradan 4 yıl sonra 27 Mayıs 1960 Askeri darbesi sırasında üniversiteden uzaklaştırılan ve 147'likler olarak bilinen akademisyenler arasındaydı. Üniversiteden atılması İslam bilimler tarihini araştırma aşkını birazcık olsun sarsmamıştı. Azimli bir şekilde yoluna devam ediyordu. Kendisi için gelecekteki olanakların/ imkânların şimdikilerden daha iyi olacağını biliyor gibiydi. Almanya'dan gelen bir davet üzerine 1961 yılında Almanya'ya giden Fuat Sezgin Frankfurt Üniversitesi'nde misafir doçentlik ile başlayan hayatına 4 yıl sonra aynı üniversitede profesörlükle devam etti.

Alanında en kapsamlı eserlerden olan Arap İslam bilimleri tarihinin ilk cildini 1967 yılında kaleme aldı. Eseri oluştururken İslam Bilim tarihi hakkında gün yüzüne çıkarılmamış bilgileri bulmak için 60'dan fazla

ülkede çalışmalar yaptı. Eserindeki bilgiler için elinden 300.000 yazma eser geçti.

Profesör Fuat Sezgin, bu çalışmaları ile tüm dünyanın dikkatini üstüne toplamıştı. 1978 yılında Suudi Arabistan Kral Faysal Vakfı'nın İslami bilimler ödülüne layık görüldü. Ayrıca Frankfurt Main Goethe Plaketi, Almanya üstün hizmet madalyası, İran İslami bilimler kitap ödülü, Hessen kültür ödülü gibi birçok ödüle layık görülmüştür.

1982'de Almanya Johann Wolfgang Goethe Üniversitesine bağlı Arap İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü ve Müzesi'ni açtı. Müzede, bilime yön veren Müslüman bilginler tarafından yapılmış bilimsel araç ve gereçlerin numunelerini sergiledi. Türkiye'de ise 25 Mayıs 2008 tarihinde açılışını Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı İstanbul Gülhane Parkındaki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nin kurulmasına öncülük etti.

30 Haziran 2018 tarihinde hayata gözlerini yuman Profesör Doktor Fuat Sezgin'in kabri Gülhane Parkı içinde kurucusu olduğu İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji tarihi müzesi karşısında yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı kararıyla 2019 yılı Türkiye'de Fuat Sezgin Yılı olarak ilan edilmiştir.

Fuat Sezgin'in hayatını, çalışma azmini, davası için giriştiği yoğun çabayı öğrendikten sonra kendisine verilen ömür emanetini ne kadar da güzel değerlendirdiğini ve biz gençlere önemli bir farkındalık mirası bıraktığını görüyorum.

O, gücünün yettiğince hakikatin peşinde koştu, unutulmuş/unutturulan İslam medeniyetini belgeleriyle yeniden gün yüzüne çıkardı. Batı karşısında gereksiz yere aşağılık kompleksine girmenin manasız olduğunu, ortaçağda atalarımızın Batı'ya medeniyet ve bilim öğrettiğini, geçmişte bunu yapmışsak gelecekte daha iyisini başarabileceğimizi bunun için tembellikten uzak durup çalışmamız gerektiğini her fırsatta dile getirdi.

Ruhu şad olsun.

İSLAM MEDENİYETİNİN ALTIN ÇAĞI

Mustafa BOZTEPE
Proje Koordinatörü

“İslam medeniyeti, ortaçağda Avrupa’ya öğretmenlik yapmıştır.” iddiası, dünyaca ünlü bilim tarihçimiz Prof. Dr. Fuat Sezgin’in temel tezlerinden birisidir. Fuat Sezgin hoca, bu tezini birçok tarihi belgeye dayanarak ciltler dolusu eseriyle kanıtlamıştır.

Hakikaten konuya daha yakından baktığımızda göreceğiz ki ortaçağda Batı, birçok alanda karanlık ve bağnaz devirleri yaşarken İslam medeniyeti aydınlık ve yenilikçi bir dönemi yaşamaktaydı.

Tahrif edilerek ilahi özünden uzaklaştırılan Hristiyanlık dini, ruhban sınıfın elinde bir baskı ve çıkar aracı haline gelmişti. Kilise kurumu, bilim, felsefe ve siyaset gibi temel dinamikleri tekeli bir yaklaşımla kontrol ediyor kendisi gibi düşünmeyenlere sonu idamlara kadar varan skolâstik baskı uyguluyordu.

Aynı çağlarda İslam dünyasında ise adaletin öncelendiği ve ilim öğrenmenin önemsendiği parlak bir dönem yaşanıyordu.

İlk gelen ilahi emrin **“Oku”** olması, İslam’ın kutsal kitabı Kur’an’da geçen **“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”, “...bakmaz mısınız, akletmez misiniz, düşünmez misiniz...”** gibi birçok ayet, Müslümanları bilgi ve hikmetin peşinde koşmaya teşvik ediyordu.

Ayrıca İslam peygamberi Hz. Muhammed’in; **“İlim öğrenmek kadın erkek her Müslüman’a farzdır.”, “İlim, Müslüman’ın yitik malıdır, onu nerede bulursa alır.”, “Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz”** şeklindeki hadisleri de Müslümanları ilim yolunda hep motive etmiştir.

Burada bir parantez açmak gerekiyor. İlim öğrenmeyi teşvik eden bu ayet ve hadisler, sadece o dönemin

Müslümanlarını değil bu dönemin Müslümanlarını da muhatap alıyor. Tembelliği bırakıp cehaletle mücadele etmek hepimizin asli görevi olmalıdır.

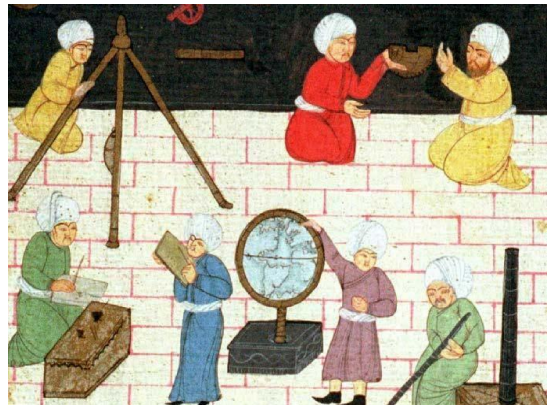
Ortaçağda İslam’ın sınırları genişledikçe Müslümanlar, karşılaştıkları yabancı kültürleri barbar milletlerin yaptığı gibi yakıp yıkıp yok etmemiş onların bilgi birikiminden yararlanmışlardır.

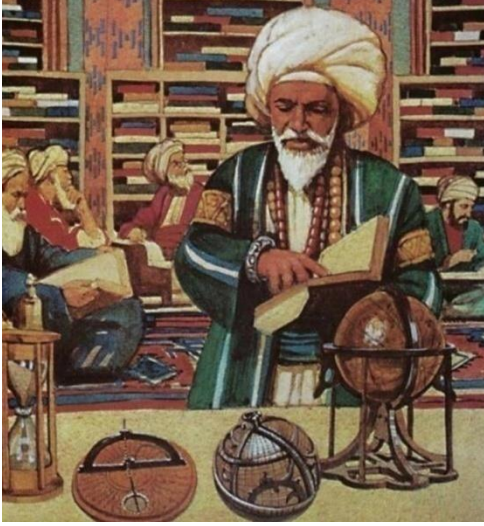
Bu amaçla Müslüman idareciler, yabancı eserlerin Arapçaya tercüme edildiği birçok çeviri merkezleri ve kütüphaneler kurmuşlardır. Bunların en ünlüsü Bağdat’ta 800 yılının başında kurulan Beytül Hikme kütüphanesidir. Bu kütüphanede çalışan Müslüman ve gayrimüslim âlimler, Yunancadan Latinceye, Hintçeden Farsçaya kadar birçok dilde yazılmış eserleri Arapçaya çevirmiştir.

Beytül Hikme, yaklaşık dört yüz yıl hizmet verdikten sonra maalesef 1258 yılında Moğollar tarafından tahrip edilmiş, içindeki yüz binlerce kitap heba olmuştur.

Müslümanlar başka kültürlerden aldıkları bilgiyi öğrenip ezberlemekle yetinmemiş, o bilgileri eleştiriye tabi tutmuş ve kendi özgün görüşlerini geliştirmişlerdir. İşte bu tutum, yani bilgiyi taklit eden değil yeniden yorumlayan yaklaşım, Müslümanların yaratıcı düşünme becerisini geliştirmiştir.

Tıptan astronomiye, matematikten coğrafyaya kadar geniş bir alanda arka arkaya çok büyük eserler verilmiştir. Bu eserler gerek haclı seferleri, gerek tüccarların marifeti, gerekse Batı’dan doğu’ya yüksek tahsil için gelen öğrenciler eliyle Avrupa’ya geçmiştir.

O yıllarda İslam dünyasındaki bu gelişme sadece ilim alanında değil siyasi ve ekonomik alanda da oldukça yüksektir. Bu sebeptendir ki İslam coğrafyası hızla genişlemiş ve ortaçağda Avrupa'yı üç koldan kuşatmıştır. Batıda Endülüs, güneyde Sicilya, doğuda Anadolu ve Suriye...

Bu arada ortaçağda birer İslam beldesi olan Endülüs ve Sicilya'nın haritadaki yerini hatırlayalım: Endülüs, İspanya'da; Sicilya ise İtalya'dadır.

Bu kuşatmayı sadece askeri anlamda düşünmemek gerekir. Bu kuşatma daha çok kültür, ilim, sanat, mimari ve felsefe alanlarında olmuştur. Yani yenilikler İslam dünyasından Avrupa'ya doğru akmıştır.

Prof. Fuat Sezgin Hoca bu konuda şöyle der: **"Müslümanların hâkimiyeti altındaki Sicilya ve Endülüs'e, medrese eğitimi için Avrupa'dan öğrenci geliyordu. Tıp, astronomi, felsefe, coğrafya vb. alanlarda Arapça yazılmış birçok eser, Sicilya ve Endülüs üzerinden Avrupa'ya geçmiştir."**

Fransız düşünür ve yazar Roger Garaudy, eserlerinde Avrupa Rönesans'ının altındaki Müslümanların yazdığı ciltler dolusu kitaplardan bahseder.

Yazar Garaudy'nin de belirttiği gibi İslam dünyasının aydınlatıcı etkisiyle ortaçağın karanlıklarından kurtulan Avrupa, zihinsel bir devrimle yani Rönesans'la kilisenin bağnaz ve dogmatik baskısına başkaldırmıştır.

Avrupa'nın ortaçağ karanlıklarından aydınlığa çıkmasının altında İslam medeniyetinin büyük katkıları vardır. Her ne kadar bu gerçek, klasik tarih kitaplarında ve Batılı kaynaklarda görmezden gelinse de bazı dürüst Batılı bilim insanları hakikati gizlememektedir.

Alman Prof. Sigrid Hunke, *Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi* adlı kitabında İslam Medeniyetinin Batı'ya etkisini şöyle açıklar: **"Rönesans'ın üstatları Yunanlılar değil Müslümanlardır. Batı, matematiğin, astronominin, fiziğin, kimyanın, tıbbın, ticaretin vb. birçok şeyin zeki üstatları Müslümanlara, çok şey borçludur. Ancak buna rağmen Batı, İslâm'ın kendilerine ve dünyaya kazandırdıklarını unutmuş gibi davranıyor."**

İslam medeniyetinin Batı'yla temas ettiği cephelerden birisi olan Endülüs, İspanya'nın batı ucunda kurulmuş ve 700 yıl boyunca huzur, hoşgörü ve ilim ortamında yaşamıştır. Bu süre boyunca Avrupa'ya gelen ilim ve yeniliklerin çoğunun kaynağı Endülüs İslam devleti olmuştur.

Ancak 1400'lü yıllarda İspanya haçlı orduları, züccaciye dükkânına girmiş fil gibi Endülüs'ü ve Müslümanları talan etmiştir. İspanya'daki Müslüman izlerini silmeye yemin etmiş Haçlı zihniyeti, barbarlığın zirvesine çıkmış, on binlerce masum Müslüman'ı kılıçtan geçirmiş ve kütüphanelerdeki sayısız kitabı tahrip etmişlerdir.

13. Yüzyıldaki Moğol istilasıyla Beytül Hikme gibi zamanın en büyük kütüphanesini kaybeden Müslümanlar, 15. Yüzyılda da Endülüs'teki kütüphanelerini kaybetmişlerdir.

Bu iki yıkımla hem Müslümanlar hem de dünya, insanlığın binlerce yıllık ortak bilgi birikimini bir çırpıda kaybetmiştir. Bu durum elbette hem Müslümanların gerilemesinin nedenlerinden birisidir hem de insanlığın bir kaybıdır.

FUAT SEZGİN'İN DAVASI

Gülderen DAĞ
11.Sınıf

Prof. Dr. Fuat Sezgin 24 Ekim 1924'te Bitlis'te doğdu. Babası Mirza Mehmet Efendi Doğubeyazıt'ın eski müftülerindendir. İlk ve lise tahsilinden sonra mühendislik okumak için İstanbul'a geldi.

Ancak tesadüfen Alman şarkiyatçı Hellmut Ritter'in bir seminerinden etkilenip mühendislikten vazgeçmiştir. Şarkiyat okumak isteyen Fuat Sezgin önce Arap-Fars Filolojisi bölümünü bitirmiştir. Ardından Arap Dili ve Edebiyatı üzerine doktora yapmıştır. 1954 yılında İslam Bilim Tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır. 1960 askeri darbesinden sonra Almanya'ya gidip çalışmalarına orada devam etmiştir. Daha sonra Ursula Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Hilal adlı bir kızı olmuştur.

Fuat Sezgin, bilim tarihi gibi geniş bir alanda çalıştığı için kaynakları orijinal dillerinden okumak ve etüt etmek için 27 dil öğrenmiştir. Prof. Dr. Fuat Sezgin 30 Haziran 2018'de vefat etmiştir.

Bu yazımda 'Fuat Sezgin'in Davası' üzerinde durmaya çalışacağım.

Batı kökenli Bilim Tarihi eserlerinde 9. ve 16. asrın sonlarına kadar devam eden 800 yıllık dönemde İslam Medeniyeti'nin katkılarından hakkıyla bahsedilmemektedir. Hatta o dönemlerde Arapçadan yapılan çevirilerde Avrupalılar, Yunan âlimlerin isimlerini yazıyorlardı. Bu olaylar Fuat Sezgin'i çok üzüyordu. Ama aynı zamanda da en büyük motivasyon kaynağıydı.

Prof. Dr. Fuat Sezgin'in hayatı İslam Bilim Tarihi'ni araştırmakla ve anlatmakla geçmiştir. Fuat Sezgin'e göre bilim, insanlığın ortak malıdır. Müslümanların da zamanında bilime fazlasıyla katkısı olmuştur. Fakat Batılılar, Müslümanların bu büyük katkısını ya

görmezden gelmekte ya da önemsizleştirmektedir. Fuat Sezgin'in en büyük arzusu Müslümanların Batı karşısındaki aşağılık kompleksinden kurtulması ve Batılıların da Müslümanlara karşı 'üstünlük' duygusundan uzaklaşmasıdır.

Prof. Dr. Fuat Sezgin 94 yıllık ömrünü, İslam Medeniyeti'nin kayıp hazinelerini gün yüzüne çıkarmaya adanmıştır. Hayatı boyunca İslam Medeniyeti'ni ve dinini, önyargılı ve art niyetli oryantalistlere karşı savunmaya çalışmıştır.

Sezgin' in üzerinde durduğu meselelerden birisi de Müslümanlardaki bu duraklama ve gerileme halinin sebepleri üzerine ileri sürülen iddialardır. Bu iddialardan birisi de sorumluluğun dine yüklenmesidir. Prof. Dr. Fuat Sezgin bunu haksız bir eleştiri olarak görüyordu. Bunu şu sözlerle açıklamıştır. "***Biz geriliğimizin sebebini yanlış olarak dine bağlarsak da, ben dini himaye etmiyorum, ben tarihi bir hakikati müdafaa ediyorum. Aksi takdirde biz kendimizi tamamıyla kafamızı kuma sokmuş bir devekuşu haline getirmiş oluruz.***"

Ona göre "***genelde dinin, özelde ise teolojinin veya tasavvufun bilime zarar verici etkisinden bahsetmek haksız bir davranıştır.***" Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Fuat Sezgin'e göre din, duraklamanın bir sebebi değildir. Böyle düşünenler ise tarihe haksızlık etmiş oluyorlar.

Prof. Dr. Fuat Sezgin'e göre en büyük eksikliğimiz "***Yaratıcılık***" özelliğini kaybetmemiz. Sezgin'e göre bu özelliği kaybediyoruz ve sonra bu yeteneği geliştirmek yerine sürekli başkalarından körü körüne bir şeyler almaya çalışıyoruz. Aslında başkalarından almak kötü değil, alınabilir. Ancak aşağılık duygusuna kapılmadan ve bilinçli bir şekilde. Çünkü ancak o şekilde aldığımız bize bir fayda sağlar.

Bu yazımda Prof. Dr. Fuat Sezgin'in davasını anlatmaya çalıştım. Merhum Fuat Sezgin çok çalışkan bir insandı. O hayatının her anını dolu dolu yaşadı. Bizlere çok önemli miraslar bıraktı. Şüphesiz en önemli mirası "***geçmişte yaptık, gelecekte daha iyisini başarabiliriz***" düşüncesi ve bu düşüncenin aşılacağı özgüvendir.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Prof. Dr. Zeki Taştan - Uluslararası Fuat Sezgin Sempozyumu" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

KARANLIKTA KALAN HAZİNE

Nur Efşan BAYCU

11.Sınıf

Dünyaca ünlü bilim tarihçimiz Prof. Dr. Fuat Sezgin'in "Bilim Tarihî Sohbetleri" kitabında vurguladığı gibi **"Din, gerilememizin sebebi değildir, bilimle ters düşmez."** bizlerin ifade etmek istediği dava budur. Fuat Sezgin Hocamızın bu sözünü destekleyen adeta bir kanıttır **"Kayıp Aydınlanma"** kitabı... Oryantalist Frederick Starr'ın kaleme aldığı bu kitap "karanlıkta kalmış olan" önemli şahsiyetleri, eserlerini ve çalışmalarını, yer yer hayatlarından kesitleri, derin bir şekilde okuyucularına sunarken, kaybolmuş bir hazinenin keşfine şahit oluyoruz sayfalarında.

Kayıp Aydınlanma oldukça sürükleyici dile sahip bir kitap olmanın yanında resimler de buna eşlik ediyor. Ayrıca kitapta daha önce isimlerini bile duymadığımız âlimleri yakından tanıyor, buluş, çalışma ve keşiflerini okuyoruz. Kendi geçmişimizdeki başarıları hatta ismini daha önce işitmediğimiz âlimleri Müslüman olarak biz bilmez iken Batılı birinin kaleminden okumak da bir hayli üzücü. Orta Asya'nın her ilimde gösterdiği gayreti yıllarca bilmiyor oluşumuz, tarihimizi yanlış tanımamız da çok acı bir hakikat.

Eskiden beri zihinlerde kurulan yanlış bir algı var, geçmiş zamandan beri inşa edilen bir algı: "Din ileriye götürmez, bizi bağınazlığa ve gericiliğe sürükler. Müslümanlar, bilim ve ilim safhasında hep geride olmuştur. Batı öncüdür, biz ancak onun arkasında olabiliriz." Evet, kurulan bu yanlış algıyı hemen yıkmak güç, şüphesiz. Zaten kurulan bu algı kolayca kurulmamıştır da. Yıllarca okutulan klasik tarih kitaplarında bir Müslüman âlime rastlanmaması, kendi

tarihimizi yine bizden birilerinin küçük düşürüyor olması, Müslümanların bilim, tıp, felsefe, astronomi gibi bütün ilimlerin altında yok sayılması, Müslümanların bizzat yazdığı eserlerin üstüne Batı'nın kendi ismini yazdırması... Bu yalana inanmamak, kurulan bu algıya kendimizi kaptırmamak elde değil gerçekten...

Oysaki bize yansıtılan senaryoya değil, doğru tarihe dönüp baktığımızda, ilginç manzaralarla karşılaşılıyor. Kitap tam olarak bu hakikati görmemize olanak sağlıyor. Avrupa'nın bugünkü sahip olduğu gelişmiş teknolojisinin temelinde Müslüman âlimlerin olduğunu hatta Batı'nın biz yaptık dediği birçok keşif ve buluşun asıl sahibinin yine Müslüman âlimler olduğunu görüyoruz. Bu döneme "Kayıp Aydınlanma" demesinin bir sebebi olarak ise: Birûnî'nin 180 tane eserinin 22 tanesinin günümüze anca ulaşmış bazılarının çevrilmemesini, İbni Sina'nın ise 400'den fazla eserinin 240 tanesinin yalnızca bir kısmının yayınlanmasını, daha elden geçmemiş kaynakların arşivlerde çürümesini ve âlimlerin yaptığı sayısız çalışmanın, eserin, keşfin, buluşun hiçe sayılması olarak gösterebiliriz. Cemil Meriç'in deyişiyle **"Tarihimiz mührü sökülmemiş bir hazine ve biz Avrupa'yı Avrupa'nın istediği gibi tanıyoruz."**

O döneme dönüp baktığımızda ise âlimlerin vazgeçilmez mekânı: kütüphaneler... Orta Asya'ya baktığımızda ise o kadar fazla kütüphane vardı ki... Kitap da geçen ifadeye göre **"Müthiş koleksiyonların bazıları kuzeydeki Ürgenç'te, bazıları güneydeki Belh'te, bazıları batıdaki Nişabur'da, bazılarıysa Semerkant'ta idi. Her biri büyük Orta Asya kenti bir ya da daha fazla kütüphaneye sahipti."** Buna karşılık bir de dönüp Batı'ya baktığımız da bizi pek de iç açıcı bir manzara karşılamıyor.

Çünkü dönemde "780'den, yani, Charlemagne'ın önemli ya da nadir kitapların nüshalarını toplanması çağrısından sonra bir kıpırdanma görünüyor ki, klasik eser adedi ve zenginliği bakımından da mukayese edilecek vaziyette değiller"

Frederick Starr'ın ifadesiyle de “Her büyük Orta Asya kentinde bulunan kitap satıcıları ve yoğun ilgi toplayan, paralı kitap sevdalılarını çeken kitap mezatları konularında ise Batı'nın söz söylemeye hakkı yok.” Yıllarca bize medeniyeti öğrettiği söylenen Batı geçmişinde, medeniyetin sembolü olan kütüphaneler konusunda bile Müslümanlardan geride.

Müslümanların sanattan, gökbilimine; matematik-ten, coğrafyaya; kimyadan felsefeye, jeolojiden müziğe; tarihten tıpa kadar sayısız ilimde yapılan bu müthiş ilerlemesini derinlemesine kitap da görmek mümkün. Kitap bu ilimlerin Orta Asya'daki durumunu ayrı ayrı kişi ve çalışmalarıyla ele almış. Okurken heyecanlanıp, hayrete düşmemek elde değil.

Bu ilimlerden birisine değinmek istiyorum: Mantık ilmi. Günümüzde pek ilgi görmeyen mantık ilmi, kitabın ifadesiyle “**Klasik dönemin entelektüel cephelelerinde zirveye ulaşmış, vazgeçilmez bir araç haline gelmişti. Farabi ve diğer Orta Asyalı mantıkçılar sayesinde mantığın ana kaideleri ya ihdas edilmiş ya da yeniden tamamlanmıştır. İbn-i Sina ve diğerleri mantığın matematiksel bilimlere nasıl uygulanabileceğini de göstermişti. Aynı dönemde Batı'da ise Skolâstik düşünce hâkimdi.**”

Âlimlerin mantık ilmini matematiksel ilimlerde uygulanabileceğini açıklamaları da farklı alanlarda geniş bilgi birikimlerine sahip olduklarının yalnızca bir kanıtıdır. Yani Orta Asya'daki bilim insanları çalışmalar yaparken tek bir alana yönelmemiş, birbirinden bağımsız ve zıt olarak görünse de pek çok alanda kendilerini geliştirmiş, inanılmaz başarılarla imza atmıştır.

Bu isimlerden kitapta geçen Ömer Hayyam'ı da misal olarak satırlarımda yer vermek istiyorum. Ömer Hayyam, matematik alanında müthiş ve dâhiyane buluşlar yapan bir âlim ve aynı zamanda bir şair... Bir yazıya sığmayacak kadar farklı alanlarda çalışmalar yapan önemli bir şahsiyet.

Orta Asya'nın oldukça güzel bir ilmi ortama sahip olduğunu da söylemeden geçemeyiz. Öyle ki Müslümanlar, misal Birûnî ile İbni Sina, birbirleriyle bazı konular hakkında istişare ediyor, kitabın deyimiyle “**Posta güvercinlerinin dahi taşıyamayacağı ağır ve uzun mektuplar yazıyorlardı. Orada, yıldızların**

arasında başka bir güneş sistemi daha var mı yok mu, kâinatta yalnız mıyız, diye soruyorlardı”.

600 yıl geçmesine rağmen ise Batı'da Giordano Bruno yalnızca, dünyadan başka gezegenlerin de bulunduğunu söylediği için kazığa bağlanıp diri diri yakıldı. “Altı asır sonrasında bile Batı'nın, Müslümanların inşa ettiği bu özgür düşünce ortamı konusunda da çok çok gerisinde olduğu gerçeğini” gösteriyor kitap bize.

Yıllarca Doğu'ya “gerici ve bağnaz” dendi. Ancak yaptığı araştırmaların neticesini söylediği için batıl inançlar yüzünden diri diri halkın karşısında yakılan bir kimseden bahsediyoruz. Bu manzara karşısında kimin bağnaz olduğu kimin aydınlık bir toplum olduğu aşikâr...

Örnek verdiğim tüm bu âlim, çalışma ve başarıların çok daha fazlasının kitabın içerisinde ayrıntısıyla olduğunun altını çizmek istiyorum. Hemen hemen her örnekte Orta Asya'dan sonra Batı'ya baktığımızda bir hüsrana karşılık bizi ve yıllarca yanlış bir algıya sahip olduğumuzu fark ediyoruz. Bu üstünkörü örnek verdiğim çalışmalar bile tarihte Müslümanların her saha da çok çok önde olduğunu görmemiz ve bu kayıp hazineden ibret almamızda bir fırsat bizlere.

Tarihte önemli bir yere sahip olan ve geçmiş zamanda büyük başarıların imzası olan Müslümanlar olarak bu imzaları yeniden atmak için daima çabalamalı ve gayretimizi ortaya koymalıyız.

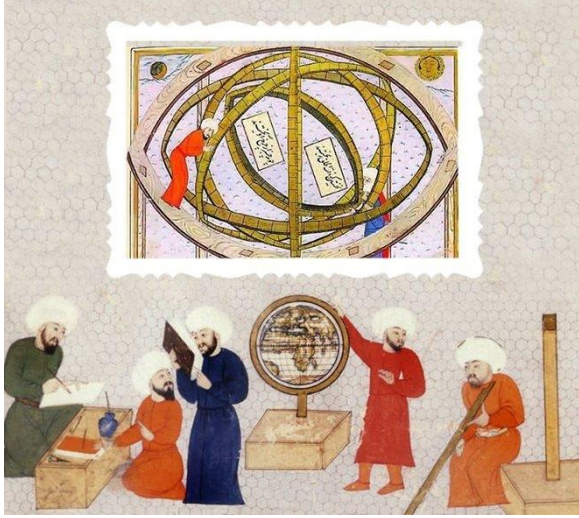

* Bu yazı, proje kapsamında okunan “Frederick Starr – Kayıp Aydınlanma” adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

BATININ KARANLIK, DOĞUNUN AYDINLIK ÇAĞI

Hatice Betül ÖZKAYA

11.Sınıf

İslam bilim tarihini hakıyla bilmeyenler, İslam'ı, ilerlemenin önünde engel olarak görme yanılgısına kolayca düşmektedir.

Fuat Sezgin bunu **"İslam medeniyetinin büyüklüğünü kendi insanımıza anlatmak batılılara anlatmaktan daha zor"** şeklinde dile getirmiştir. **"Bütün mesele müthiş bir şekilde gelişen ve 800 yıl insan akıl tarihinde büyük bir rol oynayan bir medeniyetin mensubu olan insanların, bütün bunların nasıl olduğunu düşünmesi, bu medeniyeti geliştiren insan tiplerini tanımasıdır. Bir Birûnî'yi bir İbni Sinâ'ya tanımalarını, nasıl çalıştıklarını bilmelerini istiyorum."** sözüyle de davasını açıkça ortaya koymuş ve İslam medeniyetinin doğru tanınması için büyük çalışmalarda bulunmuştur. Bir taraftan da batı karşısındaki aşağılık kompleksimizi yenmemiz açısından geçmişimizi ilaç niteliğinde bize sunmuştur.

Ortaçağda Batı karanlık dönemini yaşarken Müslümanlarda bilim, sanat ve kültürde çok ileri düzeyde gelişmişlik vardı. İbn Heysem, El-Birûnî, Ömer Hayyam, Nasreddin Tusi gibi önde gelen bilim adamları adından söz ettirmeye başlamıştı. Bu bilim adamları batıyı etkileyen ve batının bu günkü medeniyetinin oluşmasına katkı veren önemli eserler ortaya koymuşlardı.

Harizmî, Kindî, Razî, İbni Sina, Ferganî, Cabir bin Hayyan ve bunun gibi başka birçok Müslüman bilginin çalışmaları Latinceye hızla çevrilmişti. Diğer taraftan, batıda henüz rasathane anlayışı yaygınlaşmadığı ve sisteminin pek bilinmediği bir dönemde Nasreddin Tusi'nin (MS. 1201-1274) yönettiği rasathanelerde önemli çalışmalar yapılmaktaydı. Astronomi, coğrafya, matematik ve kronolojiyle uğraşılmaktaydı. Uluğ Bey 1424'te Semerkant'a çok önemli bir rasathane kurdu ve burada birçok astronomik veriyi düzeltme fırsatı buldu. Bu şekilde birçok bilim insanımız İslâm medeniyetini oluşturan büyük izler bırakmış, bu yolda hem dönemlerinde hem de sonraki zamanlarda aydınlanmanın kaynağı olmuşlardır. Onların ortaya koyduğu çalışma anlayışı ve eserler gerek doğuda gerekse batıda birçok bilimsel çalışmanın referansı olmuştur.

Buna karşın Batı, İslâm bilim tarihine ilişkin oldukça mesafeli durmuş, hatta onun bilim tarihindeki yerini özellikle 20. Yüzyıldan itibaren inkâr etme eğilimine girmiştir. İslâm dünyasının, bilimle ve özgür düşünceye verilen önemle anılması batının kendini inkâr etmesi demek olacaktı. Bunun yerine İslâm dünyasının onun fetihleriyle başarılarına karşın barbarlık, zulüm gibi tabirlerle üzeri örtülmüş böylece bir nevi incelenmeye bile değer görmeyecek içi boş bir sandık olarak göstermişlerdir.

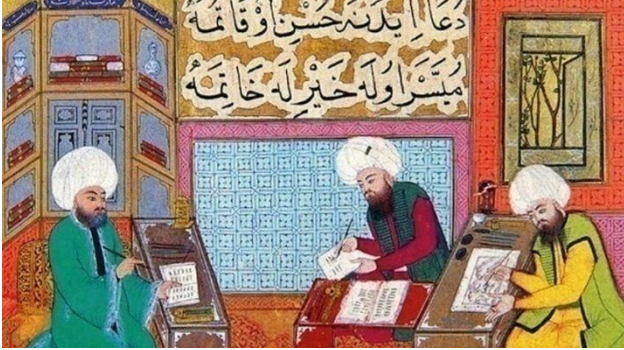
Batının kendine mâl ettiği bilimin doğuşu konusundaki hakikatin ortaya çıkmasında bizlere de elbet görev düşer. Kendi miraslarımızı bizden başkasının savunmasını beklemek büyük bir acizlik olur. Toplumdaki rehaveti bir kenara bırakıp insanların 'benim nasıl bir yararım olabilir?' şeklindeki sorularla kendini bir iç hesaplaşmaya çekmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde İslam dünyasının altın çağını tekrar yaşaması yönünde adım atılabilir.

* Bu yazı, Ömer Ali Keskin'in "Batı'nın Karanlık, Doğu'nun Aydınlik Çağında Bilim" adlı makalesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

DOĞU UYGARLIĞININ YÜKSELİŞİNİN TARİHSEL NEDENLERİ

Kiraz ARDIÇ

11.Sınıf

“Antik Yunan Mucizesi” Sümer’de, Babil’de, Mısır’da, Hint Bölgesinde, Çin’de, Orta Asya’da, İç ve Batı Anadolu’da filizlenen, karşılıklı etkileşimle gelişip büyüyen ve olgunlaşarak ürünler veren eski uygarlıkların sentezinden başka bir şey değildir. Ve bilimin sadece Antik Yunan ve Batı kaynaklı olduğu hurafesini ortadan kaldırmak yalnızca Doğu uygarlıklarını tanımakla mümkün olacaktır. Doğu uygarlıklarını tanımanın en etkili yolu ise Doğu Rönesans’ını anlamaktır.

Doğu Rönesans’ı bir bakıma Büyük İskender’in MÖ. 4 yüzyılda Yakındoğu ve Mısır’ı topraklarına katması ve bu bölgeleri Helen Uygarlığının etki alanına dâhil etmesiyle başlar. Çünkü gerek Mısır’a Arapların yerleşmesi gerek Arapların Kuzey Arabistan, Suriye ve Irak ‘ta yani Roma ve Sasanî Devletleri sınırlarında tarihte önemli roller üstlenen devletler kurmaları bu toprak alımıyla sağlanmıştır. Arap kabileleri genelde göçebe hayat yaşadığından dolayı yerleşik düzene geçerken bazı zorluklar yaşamıştır.

Bu zorlukların ardından 4. Yüzyıldan itibaren Hint-Çin ticaret yolunun Sasanîlerin denetimine geçmesi Arabistan Yarımadasındaki ticareti sekteye uğratarak toplumsal bir kriz oluşturmuştur. Ticaret yolunun değişmesine Habeş ve Pers saldırıları da eklenince Araplar arasında birlik ve dayanışma eğilimi arttı.

Nihayet 7. Yüzyılda dağınık bir kabile federasyonunu andıran Arap Yarımadası Hz. Muhammed’in İslam bayrağı altında bütünleşmiş ve feodal bir imparatorluğun yükselişine tanık olmuştur. Merkezi otoritenin oluşması ve bunun getirileriyle (fetih, idare, ulaşım, silahlanma, teknolojiye duyulan ihtiyaç vs.) toplumsal açıdan reform zorunlu hale gelmişti. Zira toplumda siyasî-hukukî-ekonomik ve bilimsel ihtiyaçların yoksunluğu hissediliyordu. Bu ihtiyaçla Müslüman halkların pragmatist tutumu birleşince Ortadoğu İslam coğrafyasında özellikle astronomi, matematik, tıp, fizik, kimya ve eczacılıkta bir dizi niteliksel sıçrama kaydedildi.

Tedavi yöntemleri geliştirme, inşaat alanında yenilikler, yeni mimari tarzlar, tarımda ilerleme, su kanalları inşa etme, çelik ve diğer yeni keşfedilen madenleri işleme, kılıç ve zırh tekniğinde derinleşme, pusulanın denizcilikte kullanılması, kâğıdın üretilmesi, ipek ve pamuğun işlenmesinde yeni teknikler gibi bir dizi bilimsel ve teknolojik devrim, İslam uygarlığının eseri siyasî-ekonomik ve kültürel iklim sayesinde mümkün hale gelmiştir.

8. ve 12. Yüzyıllar arasında Emevî ve Abbasi hanedanlığı süresince önce Batı’ya ve sonra da Doğu’ya yönelen Arap-İslam İmparatorluğu Sümer, Asur, Babil, Hint, Mısır, Grek ve Roma uygarlıklarının kültürel birikimini özümseyerek bilimi önemli ölçüde dünyalılaştırdı. Bilimin dünyalılaştırılma sürecinde en önemli faktörlerden biri mutlaka Me’mun döneminde inşa edilen Beytü’l Hikme’dir. Beytü’l Hikme hem Hint, İran ve Helenistik kültürün temel yapıtlarının Arapçaya kazandırılmasına olanak sağladı hem de Bağdat’ı bir kitap merkezi haline getirdi.

Uygarlığın merkezi 12. Yüzyıl sonlarından itibaren adım adım Asya'da yükselen ve Müslümanlığı yeni kabul eden Türk kökenli kavimlere kaydı. Türkler bilim dünyasına taze kan getirmekle kalmamış aynı zamanda Orta Asya ve Çin buluşlarını da özümseyerek yüksek düzeyde bir sentez yaratmışlardır.

Artık bilim Çin'den Atlantik kıyısına kadar yayılan bir coğrafyada etkinlik gösteriyordu. Bu sayede Bağdat, Şam, Basra, Kahire, Musul, Gundişapur, Merv, Herat, Horasan, Semerkand, Harzem gibi bilim merkezleri; Farabi, İbni Sina, Ömer Hayyam, İbni Rüşd, İbni Haldun, İbni Türk, Harezmi, Yusuf Has Hacip, Kaşgarlı Mahmut, Fergani, Firdevsi, Nizamü-l Mülk, Biruni, Nasreddin Tusi, Ali Kuşçu ve Uluğ Bey gibi büyük siyaset, kültür ve bilim adamları yetiştiriyorlardı.

Doğu Uygarlığının önemli katkıları 12. Yüzyıldan itibaren "Haçlı Seferleri, Endülüs ve Sicilya Medreseleri" üzerinden Batı'ya giriş yaparak oldukça etkili olmuştur. Bu etki öyle bir boyuttadır ki Batı, Doğu'nun sadece eğitim ve bilim metotlarını almamış aynı zamanda kültürünü de önemli ölçüde edinmiştir. Bu süreç genel olarak çevirilerle olmuştur. İslam düşünür ve yorumcularının, Yahudi düşünürlerin eserleri çevrilmekteydi.

Böylece Batı'da El Kindî, Farabi, İbni Sina, İbni Cebirul, İbni Memun, Harezmi, El-Battanî, Razî, İbni Heysem gibi düşünür ve bilginlerin birçok eserleri Latinceye çevrilmiş bulunuyordu. Tabi sadece çeviriler de olmuyordu. Batı'da ayrıca İslam düşünür ve yorumcuları etki alanlarını genişletiyordu. Mesela Gundissalvi, Farabi'nin felsefesini izleyerek De Divisone Philosophiae adlı eserini yazdı.

Etki deyince adını anmamız gereken kişilerden biri de İbni Sina'dır mutlaka. Zira İbni Sina, Roger Bacon, Jean Peckam ve Albertus Magnus gibi kişilerde etki sahibidir. Özellikle Albertus Magnus'a değinecek olursak Magnus'un bütün eserlerinde İbni Sina'nın büyük etkisi vardır.

Doğu Uygarlığının yükselişinin bıraktığı izlere bakacak olursak en dikkat çekenler çeviri faaliyetleri sonucunda Batı dillerine geçen Arapça sözcüklerdir. Mesela Alkool, narenç (orange), nilüfer (nenufar), elkimya (alchimie), zefran (safran), elcebr (algébre), sıfır (zero, zéphirium), elharezmi (algorithme) gibi birçok sözcük İslam uygarlığının gerek teknik gerek bilim açısından Batı üzerinde ne denli etki sahibi olduğunu gösterir.

Bir diğer iz ise Doğu Bilginlerine Latince isim vermeleri olacaktır. El-Kindî (Alkindus), Zekerya-Er-Razî (Rhazes, Alrazes), İbni Heysem (Alhazen), İbni Sina (Avicenna), Ebul Kasım Zehravi (Abulcasis), Farabi (Alfarabius), İbni Rüşd (Averroes), El Harezmi (Alhorismi), İbni Bâcce (Avenpace) verilebilecek örneklerden yalnızca birkaçıdır. Ve tabi en büyük iz aritmetikten cebire, cebirden trigonometriye ve bununla beraber fizik, kimya, tıp ve edebiyat gibi birçok alanda bize kalan bilgi birikimidir.

* Bu yazı, Proje kapsamında okunan "Hilmi Ziya Ülken - Doğu Uygarlığının Yükselişi" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kitap Tahlili

İSLAMIN İNSANLIK KÜLTÜRÜNE KATKISI (Haidar Bammate)

Cennet CİNOĞLU

11.Sınıf

Kitap tahliline geçmeden önce size kısaca yazarı tanıtmak istiyorum.

Haidar Bammate, 3 Kasım 1890 tarihinde bir Kafkas ülkesi olan Dağıstan'da, Temir Khan Şura bölgesinde doğdu.

Tahsil hayatında önce İslami ilimleri ve Arapçayı öğrendi. Yüksek öğrenimini hukuk alanında yaparak 1912'de Petersburg Üniversitesinden mezun oldu ve doktorasını da bu üniversiteden aldı. Bu sırada Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti bağımsızlık hareketlerinde önemli rol oynadı. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanı oldu. Mart 1918'de Türkiye ile Kuzey Kafkasya arasında Trabzon'da yapılacak barış konferansına katılmak üzere heyet başkanı olarak Türkiye'ye geldi. Azerbaycan-Kuzey Kafkasya Bağımsızlık komitesi başkanı iken art arda gelen Rus işgalleri sonucunda 1921'de geri çekilen askeri birliklerle beraber Türkiye'ye sığındı. Trabzon'da kısa bir süre kaldı. Evlendikten sonra Paris'e yerleşti. Orada "The Caucasus" adlı yedi dilde yayımladığı dergisiyle bağımsızlık hareketini sürdürdü. II.Dünya Savaşı sırasında siyasi hayattan çekilerek doğrudan doğruya İslamiyet ve İslam Dünyası ile ilgili eserler vermeye başladı. Bu eserlerden birisi de bu yazıda tahlilini yapacağım "İslam'ın İnsanlık Kültürüne Katkısı" adlı kitabıdır.

Haidar Bammate bu kitabında bilimin temelini Antik Yunan'da atıldığı ve Avrupa'nın katkılarıyla doruk noktasına ulaştığı, Antik Yunandan önceki Hint, Mısır, Babil, Sümer, Çin uygarlıklarının kayda değer bir bilimsel çalışması olmadığı düşüncesinin bir hurafe olduğunu çok güzel bir şekilde anlatmış. Bu kitabı okuduktan sonra Batıya atfedilen birçok bilimsel

çalışmanın temelinde İslam'ın olduğu bilincine sahip olacaksınız.

İslam 7. Yüzyılda doğarken Yunan ve Latin kültürü çöküş sürecindeydi. Atina ve Roma kültürünü devam ettirmekle yükümlü kılınan Bizans, bırakın bu kültürü korumayı antik çağlara ait birçok bilimsel çalışma ve sanat eserinin de yok olmasına sebep olmuştur. Bazı iftiracıların aksine o dönemin en büyük Kütüphanesi olan İskenderiye Kütüphanesinin yıkım emrini Halife Ömer değil İmparator 2. Theodosius vermiştir ve bu emirle kütüphane yakılıp yıkılmıştır. Zaten bunu kanıtlamak o kadar da zor değil. Çünkü İskenderiye Kütüphanesi 391 de yıkılmıştır, Halife Ömer ise 581 de doğmuştur. Bu mantık dışı durum ancak iftiracıların İslam'a olan nefretleriyle açıklanabilir.

Kitapta Bilimsel Atılımların Maddi Zemini bölümünde geçen "**Antikçağa ait eserlerin çevirisi sayesinde keşfedilen ölü bilgi, Müslüman halkların pragmatist tutumuyla birleşince, bilimde önemli bir gelişmeye sebep oldu.**" cümlesi dikkatimi çekmişti ve doğruyu söylemek gerekirse bu cümlenin biraz daha aydınlatılması gerektiğini düşünmüştüm ki kitap bana 21.sayfada cevabını verdi. Urfa ve Nusaybin'in Nasturi keşişleri ile Atina ve İskenderiye'nin filozofları Ortodoksluğa ters düştükleri için Bizans'ın zulüm ve baskısına maruz kaldılar. Bu zulümden kaçarak İran'a sığındılar. İran Sasanileri bu keşişleri hoşgörülü bir şekilde karşıladılar, ibadetlerine devam etmelerine imkân sağladılar.

Keşişler kilisenin ilk orijinal metinlerinin ve Eski Yunan'ın felsefi ve bilimsel eserlerinin çevirisini yaptılar. Bu çeviriler sonucunda elde edilen Antikçağa ait bilgiler Suriye ve İran'ı fetheden Müslüman Arapların doğuştan gelen bilime merakları ve pragmatist tutumlarıyla birleşti.

Konuyla ilgili olarak Jacques C. Risler'in saptaması şu şekilde olmuştur: **"Tam beş yüzyıl boyunca dünyaya İslam'ın gücü, bilgisi ve üstün kültürü hükmetti. İslam, Antik Yunan'ın bir hazine gibi değerli olan bilimsel ve felsefi mirasını daha da geliştirerek, Batı Avrupa'ya devretti. Bu sayede İslam, Ortaçağ'ın ufkunu genişleterek, Avrupa'nın düşünce dünyasını ve yaşamını derinlemesine etkiledi."**

Kitapta yer verilen bir bölüm de Bağdat Okuluydu. Bağdat Okulu 6.yüzyılda kesintiye uğratılan bilgi ve kültür geleneğine yeniden ışık tutmuştur. İslami gelenek çabası antikçağa ait bilgiyi kurtarmak, muhafaza etmek ve bunları sonraki nesile aktarmak demek değildi sadece. Bağdat okulunun düşünce ve bilim adamları antikçağın bilgilerini kendi deneyimleriyle ve yeni teknoloji buluşlarıyla geliştirdiler.

Sismondi: **"Bağdat Okulu sadece Avrupa'nın uyanmasını sağlamadı, aynı zamanda bilimin ışığını bütün Asya'ya da yaydı."** Evet, gerçekten de öyleydi Araplar, Yunanlıların bilimini yeni baştan düşünmeselerdi ve ona özgün katkılar yapmasalardı, Batıda Rönesans'ın ortaya çıkması çok zor hatta imkânsız olurdu. Zaten Avrupa'da karanlık çağ yaşanırken Müslüman İspanya'da kültürel bir gelişme yaşanıyordu. Rönesans'tan yüzyıllar önce Müslümanlar antikçağın düşünsel mirasını Batı'ya aktarmaktaydı. Kitapta en son bölümde çeşitli bilim ve sanat dallarında Müslümanların katkılarında bahsedilmiş ve bu bölüm bence kesinlikle bu kitapta olması gereken bir bölümdü. Çünkü kitapta anlatılanları destekler biçimdeydi.

"İslam Medeniyetinin büyüklüğünü kendi insanımıza anlatmak batılılara anlatmaktan daha zor." demiş Fuat Sezgin Hocamız. Ben bu kitabı okuduğum zaman İslam medeniyetinin büyüklüğünü bir kez daha anlamış oldum. Bu nedenle Haidar Bammate'e bu büyük medeniyeti en ince detaylarıyla anlattığı için teşekkür ediyor ve her Müslüman'ın bu kitabı okuyunca kendi medeniyetinin büyüklüğünü öğreneceğini ve Batının empoze etmeye çalıştığı **"İlerleme Batı'nın eseridir, bilim tarihinde Müslümanların kayda değer bir katkısı yoktur"** gibi algıların karşısında, kendi medeniyetinin büyüklüğünün bilincine vararak sapsağlam duracağını düşünüyorum.

Sude ÇINAR

11.Sınıf

Günümüzde kullandığımız birçok eşyanın nereden geldiğini, kimin bulduğunu çoğumuz bilmiyoruz. Sadece eşya veya icat değil, çığır açıcı fikirleri ilk kim üretti bilmiyoruz. Batı merkezli tarih anlatıcılığına bakarsak birçok yeniliğin sahibi olarak Avrupalı bilim insanları öne çıkarılıyor. Bu ne kadar doğru? Her şey görüldüğü gibi midir yoksa gerçek bize anlatılandan farklı mıdır?

Sorsak İbn-i Firnas'ı kaç kişi tanır ya da adını kaç kişi duymuştur? İbn-i Firnas Wright Kardeşler'den bin sene önce bilimsel anlamda ilk uçuş denemesi yapan Müslüman âlimdir. Oysaki biz uçağın mucidini Wright Kardeşler olarak biliyorduk öyle değil mi? Wright Kardeşler bu bilgiyi sıfırdan mı yarattı?

Verem mikrobunu Robert Koch'dan 150 sene önce keşfeden ünlü hekim Abbas Vesim efendi. Muhtemelen bu hekimin adını da daha önce duymamıştık. Bu sadece birkaç örnek, daha bunun gibi yüzlercesi var. Mesela bin sene önce ilk kanser ameliyatını yapan, kılcal damar sistemini ilk defa ortaya atan bilim insanı Ali Bin Abbas, tanımadığımız ama bizden olan büyük bir âlim.

Ne yazık ki günümüzde çoğu şeyi Avrupalıların bulduğu, keşfettiği yönünde bir algı var. Oysaki bulunan çoğu şeyin altında Avrupalıların değil İslam âlimlerinin imzası vardır, ama bizler hâlâ bunun farkında değiliz. Bilimsel çalışmalar bakımından zengin bir geçmişe sahibiz. İbn-i Sina, Farabi, Cezerî, Cabir Bin Hayyan, Fergani... Say say bitmez. Bunlar sadece en bilinenler. Daha adı bile duyulmamış binlerce İslam âlimi var. İşte okumuş olduğum bu kitapta ünlü Türk ve Müslüman bilim adamlarının yaptığı çalışmalar, hayatı, yazdığı kitaplar gibi konularda bilgiler veriyor. Herkesin bilmesi gereken şeyleri içeriyor.

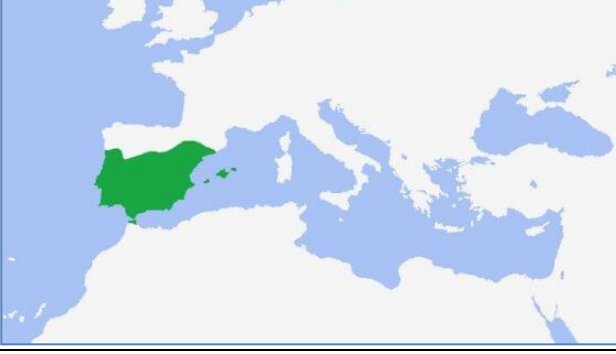
Son olarak kitabın başlığından da anlaşıldığı üzere "Işık Doğu'dan Yükselir." Avrupa ışığın kaynağı değildir sadece kaynaktan aldığı yansıtır. Asıl kaynak İslam Medeniyeti'dir. Bunun bilinmiyor olması ise gerçekleri değiştirmez...

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "John Freely - Işık Doğu'dan Yükselir" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kökleri Doğu'da, Dalları Batı'da Olan Medeniyet: ENDÜLÜS

Merve Nisa SARIÇAM

11.Sınıf

Öncelikle kısaca Endülüs'ten bahsetmek isterim.

En geniş anlamıyla Endülüs, İberia yarım adasının, yani bugünkü İspanya ve Portekiz devletlerinin bulunduğu coğrafyanın güney bölgesine verilen isimdir. Bu bölgeye verilen "**Anadalu**s" ismi, büyük bir ihtimalle daha önce burada yaşamış olan Vandallardan ötürüdür. Kuzey Afrika'da yaşayan Berberiler, buraya "Vandalların Ülkesi" anlamına gelen "Vandalusia" diyorlardı. Bilahare bu kelime değişerek "Andalus" şeklini almış; Doğu'dan gelen Arapçanın etkisi ile de "el-Endelus" olmuştur. Bazı rivayetlere göre de burada Andalus denen bir kavim yaşadığı için bu isim verilmiştir.

Halife III. Abdurrahman döneminde kültür ve medeniyet olarak dünyanın en ileri ülkesi haline gelen Endülüs şehirdeki imar konusunda oldukça ileridedir. Öyledir ki Vadiyu'l-kebir nehri boyunca uzanan binlerce yerleşim yerindeki zirai faaliyetler, dünyanın her yerinden gelen ünlü doktorların gözetiminde kurulan hastaneler, rasathaneler, sanayiler, köprüler, barajlar Endülüs'te yer almaya başladığından, dünyaya ün salmaya başlamıştır.

Yeryüzünde, geçmişten günümüze kadar pek çok devlet yaşamıştır. Bunlardan biri olan Endülüs Emevi Devleti de insanı hayrete düşürecek özelliktedir. Başta Müslümanlar tarafından fethedilen Endülüs, coğrafi konumunun önemi ve gelişmişlik seviyesi yüksek bir şehir olduğundan dolayı birçok devlet tarafından

işgale uğramıştır. Endülüs gerek mimarisi gerek ilmi gerek estetiğiyle insanları manevi yönden şarj eden bir yapıya sahip olmuştur. Örneğin, ilmi açıdan düşünecek olursak İbn Rüşd'ü ele alalım. Tarihi tabakat kitaplarından okuduğumuz kadarıyla kendini birçok yönden geliştirmiş bir âlimdir. Onu kadı'l kudat, feylesof olarak tanırız. Onun felsefi yönünün en dikkat çekici tarafı din ve bilimi birer sütkardeş olarak görmesiydi. Baktığımız zaman bu tartışmanın günümüzde dahi devam ettiğini görmekteyiz. Ancak İbn Rüşd o dönemde bu tarz tartışmaları belirli bir seviyeye getirerek bizlere ışık tutmuştur. İbn Rüşd ve dahasını Endülüs okuması yaptığımız zaman görebiliriz.

Müslümanların Endülüs'ü fethettiği 711 yılından, Haçlılar tarafından Endülüsten çıkarıldıkları 1492 yılına kadar yaklaşık altı asır süren büyük İslam kültür ve medeniyeti, bilimden felsefeye, siyasetten sanata kadar birçok alanda Avrupa'ya öğretmenlik yapmıştır.

Bu süre zarfında Endülüs'te tarihin her döneminde her devlette görüldüğü gibi zaman zaman taht kavgaları çıksa da genellikle istikrarlı düzenler kurulmuştur. Zaten istikrarın olduğu zamanlarda da bilim, sanat ve felsefede önemli eserler üretilmiştir.

Endülüs'ün hüküm sürdüğü, İslam medeniyetinin parladığı bu dönemlerde Avrupa kilise kaynaklı skolâstik, dogmatik ve baskıcı yönetimler altında karanlıklar içinde yaşıyordu. Hristiyan idareciler kendi halklarına zulüm ettiğinden dolayı Hristiyan halkın gruplar halinde Müslüman olduğu görülüyordu.

Endülüs'teki Müslüman idareciler genellikle ilime, kitaba ve ilim insanlarına önem verdiler. Kurtuba (Cordoba), İşbiliyye (Sevilla), Malaga, Gırnata (Granada), Tuleytul (Toledo) gibi şehirler önemli bilim ve kültür merkezleri haline geldi.

Girnata'da kurulan El Hamra sarayı, Cordoba şehrinde bulunan Kurtuba Camii (sonradan kiliseye çevrildi) Avrupa'ya da örneklik teşkil eden İslam sanatının zirve noktalarından biridir.

Endülüs İslam toplumunda okuma yazma ve ilim öğrenme kültürü gelişmiştir. Ünlü Fransız araştırmacı Henri Pérés'e göre Endülüs halkının en önemli vasıflarından biri de güzel yazı yazmaya düşkünlükleri ve kitaba duydukları sevginin yüksekliğidir.

Endülüs'te geniş bir hoşgörü ortamı vardır. Bu durum bilimsel ve felsefi hayatın canlılığına yansımıştır. Endülüs'te yetişen birçok Müslüman ilim insanı, Avrupa'ya doğrudan tesir etmiş, Batı'da başlayan Rönesans'ın fitilini ateşlemişlerdir.

Endülüs'te yetişen ve birçok yeniliğin öncüsü olan bazı Müslüman âlimlere ve çalışmalarına kısaca göz atalım:

İbni Rüşd: İslam felsefesinin büyük ismidir, akıl ve inancı uzlaştırma çalışmaları, Avrupa fikriyatı üzerinde de etkili olmuş hatta Batılılar arasında İbni Rüşçülük akımı başlatmıştır.

İbni Firnas: Kendi tasarladığı kanatlı bir aletle bilimsel anlamda ilk uçuş denemeleri yapmıştır. Daha sonra gelişen havacılık teknolojilerinin öncüsü sayılır.

Zehravi: Uygulamalı tıbbın ve cerrahinin babasıdır. Kendi tasarladığı ameliyat aletleri uzun süre Avrupa'da kullanılmıştır.

İdrîsi: Büyük coğrafyacı ve seyyahtır. Döneminin en kapsamlı dünya haritasını çizmiştir.

İbni Baytar: Birçok bölgeyi gezen, bitkiler inceleyen botanikçi bir âlimdir. Bitkisel ilaçlar ve eczacılık üzerinde uzmanlaşmıştır.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma - Ah Endülüs" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İBN-İ HALDUN'A GÖRE İSLAM MEDENİYETİ

Melike DİŞBUDAK

11.Sınıf

İbn-i Haldun Tunus'ta dünyaya geldi. Birçok alanda bilgi birikimine sahip olan İbn-i Haldun ünlü hocalardan fıkıh, hadis, tefsir, mantık, felsefe, matematik, tabiat, şiir ve edebiyat alanlarında eğitim almıştır. 20 yaşında Sultan Ebu İshak'ın kâtipliğine getirilerek siyasi yaşamına ilk adımını atmıştır. Bu kâtiplikten sonra Fas'ın bilim meclisine kabul edildi, İspanya'da görev yaptı bir süre sonra da Kuzey Afrika'ya döndü ve Bicaye'de baş vezir olarak görev aldı siyasi yaşamının sonlarına doğru. 1366 yılında vazifesinden ayrıldı ve kabileler arasında gezmeye başladı. İspanya'ya geldi lakin siyasi tartışmaları nedeniyle ülkeden çıkartılıp, Afrika'ya gönderildi.

Siyasi yaşamının çalkantılarından yorulan İbn-i Haldun kendini tümüyle ilme ve yazmaya verdi. Siyasetle ilgilenmiş biri olarak gözlemlerini ve devletin işleyişini, yönetimi anlatan kitaplar yazdı. Bu tecrübeleri ile bize ışık tutan İbn-i Haldun bize o dönemki siyasi yönetimi ve yönetilişi anlatmaktadır. Ünlü eseri Mukaddime'yi 1374 yılında tamamladı ve Kahire'de dünyaya gözlerini kapadı. Ünlü eseri Mukaddime'de güçlü fikirlerini ve sosyolojik tahlillerini kaleme almıştır. ve sosyolojik tahlillerinin yer aldığı eserini ortaya koymuştur. Mukaddime'nin yanında çok bilinen "Devlet" adlı eserini de insanlığa sunmuştur.

İbn-i Haldun ve diğer İslam âlimlerimizin yaptıklarına ve başarılarına bakarak geleceğimize yön vermeliyiz. Bu âlimlerimizden İbn-i Haldun bize İslam Medeniyeti'ni derinlemesine ele almış ve bize sanki bir mesaj vermek istemiştir "İslamiyet yalnızca bir din değil bir Medeniyet'tir." demek istemiş. Biz de tarihimizi bilmeli ve ona göre davranmalıyız. Tarihimizi bilmeden tarihimizde yapılan hatalardan ders çıkaramaz ve aynı hataya tekrar düşeriz.

Müslüman aynı delikten iki defa sokulmamalıdır. Bu nedenle bir hazine olan tarihimize sahip çıkmalıyız. Unutmayalım ki tarihi olmayan bir millete tarih yazmak kolaydır ama tarihi olan bir millete tarih yazmak hiç de kolay değildir.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Kasım Şulul - İbn Haldun'a göre İslam Medeniyeti" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Robotik ve Sibernetiğin Öncüsü: EL CEZERÎ

Nida KOÇMEKAN

11.Sınıf

"Uygulamaya dönüştürülmeyen her teknik ilim, doğru ile yanlış arasındaki bir yeredir." (El Cezerî)

İnsan hep daha fazlasını ister. Daha fazla gelişmek, daha fazla öğrenmek ister. Bir konu hakkında bir şeyler öğrenmişse devamını merak eder daha fazlasını, daha yararlısını, daha güzelini geliştirmek ister. Doğamızdan gelen bir istektir bu, doğal bir yatkınlıktır. İnsan olmanın bir getirisidir. Önüne geçemediğimiz bu isteğimiz, önce yetiştikleri topluma sonrasında ise tüm insanlığa yol göstererek insanlığın gelişmesinde rol alan dehalardan var olmasına katkı sağladı.

Bu dehalardan biri de Batı dünyasında Cazari (Gazari) olarak bilinen, şeref ve onur babası anlamına gelen Ebul-iz lakabını taşıyan, asıl adı İsmail Ebu'l İz bin Rezzaz el-Cezeri olan El Cezerî'dir. Cezerî, sibernetik alanının en büyük dâhisi kabul edilir. Aynı zamanda fizikçi, başarılı bir robot ve matriks ustasıdır.

Cezerî'nin yaşam serüveni, 1136 yılında bugünkü Şırnak iline bağlı Cizre'nin Tor ilçesinde başlar. İsmi doğduğu şehirden, Cizre'den alan Cezerî, öğrenimini Kürt Medresesi Camia'da tamamladı. Eğitim sürecinde, fizik ve sibernetik alanlarına yoğunlaştı ve halen kullanılmakta olan birçok buluşa imza attı. El Cezerî 1233 yılında Cizre'de vefat etmiştir. Mezarı, Cizre'deki Nuh Peygamber Camiinin avlusunda bulunmaktadır. Tıp denilince İbn-i Sina, matematik denilince Harezmi, felsefe denilince Eflatun'u

hatırlıyorsak sibernetik denilince de aklımıza ilk gelen kişi El- Cezerî'dir.

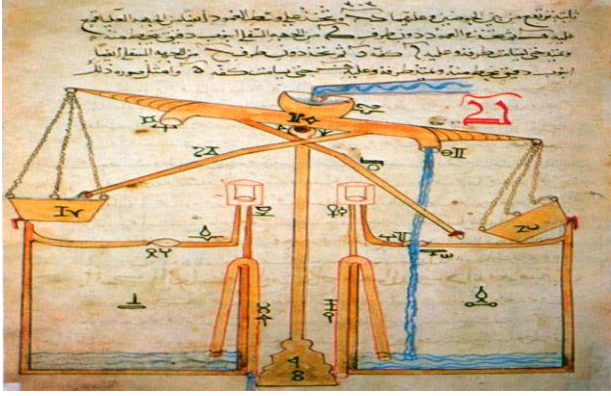
Kökeni, eski Yunanca "Kübernetes" veya Latince "Gubernare" sözcüğünden geldiği düşünülen bu ilme, sibernetik ismini 1948 yılında Norbert Wiener vermiştir. Wiener, sibernetiğin; "Tüm organize sistemlerin (canlı veya cansız) makine ve hayvanların haberleşme ve kontrol sistemlerini" inceleyen bir ilim olduğunu belirtmektedir. Sibernetik haberleşme, denge kurma ve ayarlama bilimidir. İnsanlarda ve makinelerde bilgi alışverişini, kontrolü ve denge durumunu inceler.

İslam dünyasında sibernetikle ilgili kuramsal ve uygulama alanındaki çalışmalar Cezerî'yle birlikte doruk noktasına ulaşmıştır.

Kitab-ül Hiyele adıyla bilinen eseri altı bölüme ayrılır. Birinci bölümünde binnat (su saati) ile finkanların (kandilli su saati) nasıl yapılacağı hakkında on şekil, ikinci bölümde çeşitli kap kacakların nasıl yapılacağı hakkında on şekil, üçüncü bölümde hacamat ve abdestle ilgili ibrik ve tasların yapılması hakkında on şekil, dördüncü bölümde havuzlar ve fısıkiyeler ile müzik otomatları hakkında on şekil, beşinci bölümde çok derin olmayan bir kuyudan veya akan bir nehirden suyu yükseltmeye yarayan aletler hakkında beş şekil, altıncı bölümde ise birbirine benzemeyen muhtelif şekillerin yapılışı hakkında beş şekil yer alır. Kitapta her aletin şekli renkli mürekkeplerle çizilmiş ve çalışması ayrıntılı olarak izah edilmiştir; bu ayrıntılar da çeşitli renklerle gösterilmiştir. Ayrıca şekillerde Arap harfleri kullanılarak bazı parçalar işaretlenmiş ve metinde bunlara göndermeler yapılarak açıklamaların anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Bazı nüshalarda ise bu harflerin ebced değerleri göz önüne alınmıştır.

El Cezerî'nin yaşadığı dönemin şartlarını göz önüne alarak bir inceleme yaptığımızda, şu an bize basit gelen bu çizimlerin, buluşların ne kadar olağanüstü olduğunu anlayabiliriz. Kitapta anlatılan su

saatlerinden biri 1976'da Dünya İslam Festivali için Londra Bilim Müzesi'nde, diğeri de ½ ölçeğinde İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yeniden yapılmış ve çalıştırılmıştır. Ayrıca El-Cezerî, günümüzde her alanda yaygın olarak kullanılan çeşitli su pompaları, emme-basma tulumbaları, dönme hareketini doğrusal harekete çeviren düzenekler, etkileşimli dişli ve çarkların ilk örneklerini tasarlamış ve yapmıştır.

Cezerî, Sukmân bin Artuk'un isteği üzerine kaleme aldığı El Cami-u'l Beyn'el İlmi ve El-Ameli'en Nafi fi Sına'ati'l Hiyele (Mekanik Hareketlerden Mühendislikte Faydalanmayı İçeren Kitap) adlı olağanüstü eserinde ise 50'den fazla cihazın kullanım esaslarını, yararlanma olanaklarını çizimlerle göstermiştir. Bu kitabın orijinali günümüze kadar ulaşamadıysa da bilinen on beş kopyasından on tanesi Avrupa'nın farklı müzelerinde, beş tanesi Topkapı ve Süleymaniye kütüphanelerinde yer almaktadır.

El-Cezerî'nin icat ettiği makineler ve çizimler endüstriyel kontrol biliminde insanlığın bugün de yararlandığı sistemlerdendir. El-Cezerî'nin yaptığı makine parçalarının bir kısmına kendisinden 200-350 yıl sonra yaşamış Giovanni Dondi dell'Orologio ve Leonardo da Vinci'nin eserlerinde rastlanmaktadır.

“Benden çok evvel gelen âlimlerin kitaplarını ve onları takip edenlerin çalışmalarını gözden geçirdim. Nihayet nakillerden kurtuldum, başkalarının yaptıklarından sıyrıldım ve problemlere kendi gözümle bakabildim. Uygulamaya dönüştürülemeyen her teknik ilmin doğru ile yanlış arasında muallâkta kaldığını gördüm.” diyen El-Cezerî, kendisinin Helenistik çağdan XIII. Yüzyıla kadar uzanan bir mühendislik geleneğinin İslam dünyasındaki devamı olduğu bilincindeydi. Ve bu bilinçle hareket ederek, bu geleneği eşsiz bir biçimde

devam ettirdi. Bugün geriye dönüp baktığımızda İslam medeniyetinin, İslam âlimlerinin ilmi ve medeniyeti Batı'ya en doğru şekilde öğrettiğini, onlara yol gösterdiğini görüyoruz.

Günümüzde ise artık bir şeylerin değiştiğini görüyoruz. Kafamızı kaldırıp baktığımızda medeniyetimizin hiç değeri yokmuş gibi algılıyoruz. Oysaki bakmıyoruz, bakmıyoruz. Perdeler var gözlerimizde. Tek bir algıya kaptırdık kendimizi. Özümüzden uzaklaştık, anlık hevesler için benliğimizi geriye hiç acımadan fırlattık. Yetmedi, üstüne basıp çiğnedik. Önemsemedik. İlmi kendimizden uzaklaştırdık hatta bazılarımız o kadar ileriye gitti ki düşman edindi ilmi kendine. Bilmek istemedik çoğu şeyi. Ama kendimizi yaşadığımızı inandırdık. Oysa yaşamak bir bilme ve üretme zinciri değil miydi? Bilmenin ortadan kalktığı durumda yaşamımız durdu. Evet, hayattaydık ama yaşamıyorduk. Çünkü ilmi atmıştık hayatımızdan.

Mehmet Akif'in de dediği gibi Müslümanlar, İslam'ın temel ve yüksek değerlerinden uzaklaştıkları için geri kaldılar. İslamiyet, insanlığı ilim öğrenmeye, doğruluğa, adalete, çalışmaya, emek sarf etmeye teşvik ettiği halde bunlar hasletler Müslümanlarca unutuldu. Ama tüm bunlara rağmen hâlâ bir şeyleri değiştirmek, özüne döndürmek için çabalayan insanlar var. Atalarımız gibi elde kitap ve kalemle savaşmayı, hakikatin yolundan bir an bile uzaklaşmamayı kendine amaç edinmiş gençler var.

Azimli kollarımız ile saracağız dört bir yanı, ilimle güzelleştireceğiz dünyayı. Eskisi gibi, eskisinden de güzel...

* Bu yazı, proje kapsamında okunan “Cuma Vural - Işık Doğudan Yükselir” adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

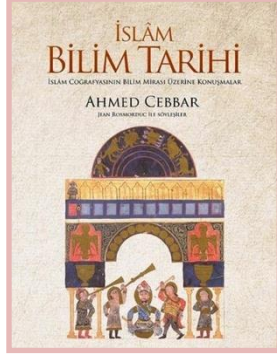
Kitap Tahlili

İSLAM BİLİM TARİHİ (Ahmed Cebbar)

Meryem AYDIN

11.Sınıf

Prof. Dr. Fuat Sezgin' in, bilimin insanoğlunun ortak mirası olduğunu kanıtlayan çalışmalarından sonra, dünyanın gözü yeniden bilim tarihine çevrilmiştir.

Sezgin'in ortaya koyduğu eserlerde dikkat çeken en büyük unsur, Müslüman âlimlerin yaptığı çalışmaların bilim tarihinin köklerini oluşturmasıydı. İddia denemeyecek kadar kuvvetli kaynakçalara sahip bu eserler, yıllardır Batı'nın bilim ve teknolojinin tek mirasçısı ve yaratıcısıymış gibi yanlış algılara saplanan insanlar için yeni bakış açıları göstermiştir.

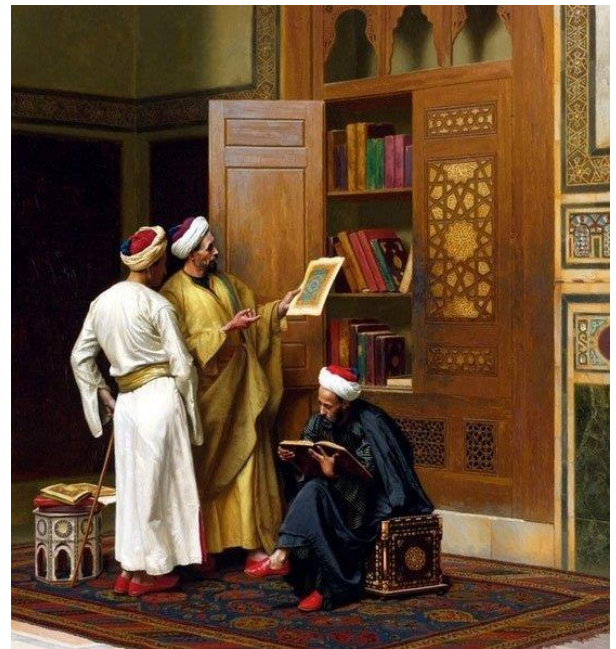
Benim okuduğum eser de son yıllarda önemi daha fazla idrak edilen bilim tarihi sahasıyla ilgilidir. İslâm Bilim Tarihi kitabının yazarı olan Ahmed Cebbar, Cezayir asıllı matematikçi ve bilimler tarihçisidir. Aynı zamanda Lille Teknoloji ve Bilimler Üniversitesi'nde matematik tarihi profesörü olan Cebbar, bir zamanlar İslam diyarı olan ve Endülüs diye de isimlendirilen İspanya' da matematik çalışmaları konusunda uzmanlaşmıştır. İslâm bilimler tarihine dair birçok makale ve kitap kaleme almıştır. Eleştirel bir yaklaşımla okunduğunda bu kitap İslam bilim tarihi hakkında kapsamlı bilgilere sahip bir eserdir. Lakin eleştirel bir yaklaşımla okunmalıdır. İlk olarak yazarın, çok bariz bir şekilde yaptığı bilgi hatalarına değinmek istiyorum.

Yazar, kitapta İslamiyet öncesinde Türkleri çok tanrılı olarak nitelendirmiştir. Oysa Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce yine tek tanrı inancına sahiptir ve buna Gök Tanrı demişlerdir. Gök Tanrı; göktedir, tektir, kâinatı yönetendir. İslam'da da Allah tektir fakat mekândan münezzehtir. Diğer hatalardan biri ise, yazarın Osmanlı'nın eski İslam İmparatorluklarının bilimdeki görkemine ve gücüne kavuşamadığı iddiasıdır. Lakin hakikatte Osmanlı, bilim ve teknolojiye çığır açan âlimler yetiştirmiştir. Üzerinde durulması gereken hususlara gelince, yazara göre İslam bilim geleneğinin gerçek

başlangıç noktası hadislerin tasnif edildiği dönemdir. Bu da Yunan ve Hint eserlerinin tercüme faaliyetlerinden çok zaman öncedir.

Bu başlangıçla beraber bilinmesi gereken en önemli husus sosyoloji biliminin miladıdır. Sosyoloji, Batı' da 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkan bir bilim olarak tanıtılmasına rağmen, bundan on iki asır önce var olan bir daldır. Örneğin İbn-i Haldun 14. asrın sonunda Mukaddime adlı eserinde toplum sosyolojisinden bahseder. Adı sosyoloji olarak kullanılsa bile Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde açık sosyolojik ifadeler yer verilmiştir.

İslam bir insanın günlük hayatıyla ilgili kurallar koyduğu gibi toplumlarla ilgili de kurallar koyar. Kur'an-ı Kerim tarih, psikoloji, sosyoloji ve ekonomi gibi bilimlerle ilgili bilgiler de içermektedir. Ekonomi ise Batı da 18. yüzyılda bir bilim dalı olarak çıkmasına rağmen 7. asrın başlangıcında Kuran'daki ekonomik ölçütlerle zaten vardır. İslam'ın kurallarından olan zekâtın verilmesi, öşürün toplanması, faizin yasaklanması gibi normlar, toplumsal ekonominin düzenlenmesi ve üretimle elde edilen artı değerın toplumun tabanına yayılmasıyla doğrudan ilgilidir.

Ayrıca Kur'an'da, edebiyat ve dilin incelikleri çok iyi kullanılmıştır. Aynı durum hadisler için de geçerlidir. İslam âlimleri yalnızca Kuran'ı anlam bütünlüğü açısından değerlendirdiklerinde bile birçok bilim hakkında temel bilgilere sahip olmuşlardır. Bu yüzden Osmanlı'da münevverlerden ön şart olarak Arapça bilmesi istenmiştir. Amaç önce Kur'an'ı anlamaktır. Ne yazık ki çağımız kendi dilinin inceliklerine bile vâkıf olamayan bir nesil yetiştirmiştir. Kur'an'ı çağ dışı ve yobazlığın temeli olarak gören zihniyet, Kitab-ı Mukaddesi yani Tevrat'ı övmekte lakin içerik bakımından ikisi hakkında da bilgi sahibi olmamaktadır.

İslâm, bilime önem veren bir dindir. Bu bahis, sahih hadislerde ve Kuran'da geçen ifadelerle kesinlik kazanmaktadır. Bu yüzden, İslam devletleri de bilime önem vermiştir. Başlangıçta hükümdarlar ve aileleri âlimlere yaptıkları ekonomik destekleri sadaka olarak görmüşlerdir. Daha sonraları bu bireysel yardımlar, Halife Me'mun ile toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Bu olgunun toplumdaki adı İslam bilim hamiliğidir. Halife dâhil zengin kişiler servetlerinin önemli bir kısmını bilime harcamışlardır. Bu olgu, daha sonraları vakıf geleneğini doğurmuştur.

Abbasîlerin 830 yılında bugünkü adıyla Bağdat'ta kurdukları Beytül Hikme, başta Müslüman âlimler olmak üzere birçok bilim adamının çalışma ve araştırma yaptığı bir üniversitedir. Beytül Hikme'de daha önceki medeniyetlere ve başka kültürlerle ait eserler tercüme edilmiş ve bu eserlerden yola çıkarak yeni bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgelik evi olarak nitelendirilen ilim merkezinde; matematik, tıp, felsefe ve astronomi gibi birçok bilim hakkında eserler kaleme alınmıştır.

Matematik alanında Harezmi, bilim dünyasına X ve 0 kavramlarını kazandırmıştır. Robotikte El Cezerî, kimyada Birûni, felsefede Farabi, tıpta Avrupa üniversitelerinde 600 yıl boyunca kitapları kaynak kitap olarak okutulan İbni Sina ve isimlerini burada zikredemediğimiz birçok Müslüman âlim, bilim tarihine büyük katkılarda bulunmuştur. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, İranlı şair Ömer Hayyan'ın şiirlerini Farsça yazıp, bilimsel eserlerini Arapça yazmasıdır. Bu durum birçok İslam âlimi için geçerlidir. Kur'an dili olan Arapçayı özenle bilim dili haline getirmişlerdir. Ayrıca yaptıkları tüm çalışmaları yazılı eserler haline getirmişlerdir. İran, Babil ve Mısır gibi medeniyetlerin hatalarına düşmemişlerdir. Ne yazık ki bu büyük medeniyetler arkalarında fazla yazılı metin bırakmamışlardır.

Selçuklu Devleti ile İslam bilim tarihinde ikinci devre başlamıştır. Bu dönem ile artık İslam bilimi profesyonelliğe daha çok önem vermektedir. Nizamiye medreseleri üniversite niteliği taşımakta ve devlet tarafından desteklenmektedir.

Yazarın ilginç bulduğu ve nedenini bilimsel olarak açıklayamadığı bir konuya değinmek istiyorum: Müslüman âlimlerin kullandığı rasathanelerin hepsinin Doğu'da kurulması. Araştırmalar sonucu Mağrip'te ve Endülüs'te kurulan kurumsal bir rasathaneye rastlanılmamıştır. Hatta Batı'da var olan İslam devletinde yaşayan âlimler doğudaki rasathanelerde inceleme yapan meslektaşlarıyla bilgi alış verişinde bulunmuştur. Endülüs'ün Batılılar tarafından işgalinde Müslümanlara ait eserlerin yıkılması ve kitapların yakılması, bu yapıların ve bu yapılara ait bilgilerin bize ulaşmasına engel olmuş olabilir.

Batı'yı Büyüleyen İslam kitabının yazarı Maxime Rodinson, Müslüman âlimlerin akılcı yaklaşımları hakkında şöyle der: **"Müslüman ilahiyatının rasyonelliği azami ölçüdedir, hayranlık vericidir. Ortaçağ'ın tüm İslam entelektüelleri aklın güdümünden oluşmuştur."** Aristo mantığının Müslüman entelektüellerine çokça nüfuz etmesi Maxime Rodinson'ın bu sözünü kanıtlar niteliktedir.

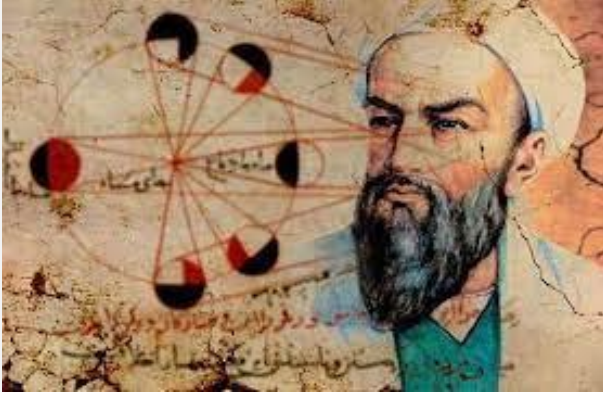
Dikkatimi cezbeden noktalardan biri ise Ortaçağ'a verilen isimler. Avrupa Ortaçağı karanlık çağ olarak nitelerken, İslam medeniyeti bu çağda altın çağını yaşamaktadır. İkiye ayrılan bir dünya ile karşı karşıya kalıyoruz. Bir taraf medeniyetten ve bilimden yoksun, diğer taraf ise bu olgularla aydınlanmakta. Ama yaratıcı dışında hiçbir varlık bulunduğu halinde sabit kalmaz, hal ve durum değiştirmek zorundadır. Batı yaşadıkları bu çöküşün üstüne bir perde çekti ve altın çağına evrildi. Biz ise değişmez kurala uyararak hal değiştirdik. Üzülerek söylüyorum ki şu anda İslam medeniyeti olarak karanlık çağımızı yaşıyoruz. O şaşalı günlerden sadece adımız kaldı. Ama içinde bulunduğumuz cehalet çağı, bizi adımın altında ezilmeye zorlamaktadır. Sadece geriye dönüp baktığımızda bilim ve sanatın doruklarını yaşayan atalarımızdan ders almak yetecektir. Önemli olan da budur zaten. Geriye dönüp bakmak, ders almak, inanmak ve geleceği inşa etmek...

Müslümanlar olarak Batı tarafından bize dayatılan aşâğılık kompleksinden kurtulmalı, tarihimizi öğrenerek ne kadar ulu bir medeniyete sahip olduğumuzu bilmeli, atalarımızın izinden gidip çalışmalıyız. Ancak bu şekilde başarıya ulaşabiliriz.

Orta Asya'nın Evrensel Dâhisi: EL-BÎRÛNÎ

Sevilay ÇELİK

11.Sınıf

Bugünkü Özbekistan'ın Harzem bölgesinde 973 yılında dünyaya gelen Müslüman-Türk bilgini Birûnî, 1048 yılında yine bugünkü Afganistan sınırları içinde bulunan Gazne'de bu dünyadan göçmüştür.

Batı dillerinde "Alberuni" ya da "Aliboron" olarak Birûnî, çok yönlü bir bilim adamı olarak astronomi, matematik, tıp, doğa bilimleri, coğrafya ve tarih alanındaki çalışmalarıyla tanınmıştır. İlk derslerini Yunanlı bir bilginden ve aynı zamanda kendisini destekleyip kollayan Harzemli matematikçi ve gökbilimci Ebu Nasr Mansur'dan almıştır.

Çocukluğundan beri kendisinde mevcut olan araştırma tutkusu, çağının bilimsel ve felsefi birikimini yeniden üretici tarzda değerlendirme başarısıyla birleşince döneminin doruğa ulaşan bilim adamlarından biri olmuştur. Nitekim Sarton onun yaşadığı döneme "Bîrûnî Çağı" demektedir. Yine Sarton, onun "bütün zamanların en büyük bilginlerinden biri" olduğunu söylemiştir.

Birûnî, Gazneli Tük hükümdar Sultan Mahmud'un, Harizm bölgesini fethetmesinden sonra Gazne'ye geldi ve Sultan'ın himayesine girdi. Sultan Mahmud ve oğlu Sultan Mesud tarafından desteklendi. Bu nedenle Biruni'nin Gazze'deki dönemi en verimli zamanı sayılmaktadır.

Uzun zamandır hazırladığı "Tahdîdu Nihâyet'il Emâkin" adlı eserini bu döneme denk gelen 1025 yılında yayınlamıştır. Bu eserin başında yerkürenin şeklini tespit ve yeryüzünü ölçme işlemlerini konu edinen yeni bir bilgi dalı bulup geliştirdiğini yazmıştır. Bu bilim dalının günümüzdeki adı jeodezidir. Eserin

bir nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır.

Astronomi üzerine yazdığı en önemli "Kanûn-i Mes'ûdî" adlı eserini Gazneli Mahmud'un oğlu Sultan Mesud'a ithaf etmiştir. Sultan Mesud bir fil yükü gümüş taltif etmiş, Biruni, "**Bu kadar para beni baştan çıkarır, bilimsel çalışmalarımın beni uzaklaştırır.**" diyerek ilkeli bir duruş sergilemiş ve taltifi almamıştır.

Yazmış olduğu Hindistan'ı anlatan kapsamlı eseri "Tahkîk Mâ li'l-Hind", kast sisteminden felsefeye, gelenek ve göreneklerden efsanelerine, dil ve coğrafyasına kadar birçok bilgiyi barındırıyordu. Bu eserinde "etnosentrik" duygusallığa düşmeden, farklı bir kültürün tarafsız gözlemi ve araştırması nasıl yapılır, bunu göstermiştir. Günümüzün önemli bir kavramı olan "bilimsel etik" in bin sene önce çok güzel bir örneğini sergilemiştir.

Ortaçağ farmakoloji ve eczacılığının zirve kitaplarından birisi olan, şifalı bitkilerin ve ilaçların isimlerinin Arapça, Farsça, İbranice ve Yunanca yazılmış olduğu "Kitâbü's-Saydele fi Tıp"ın bir nüshası, 1972 yılında Bursa Kurşunlu Camii'nin kütüphanesinde bulunmaktadır.

Bîrûnî'nin hayatına baktığımız zaman, diğer İslam âlimleri gibi çok yönlü bir eğitim gördüğünü söyleyebiliriz. Astronomi, matematik, fizik, tıp, eczacılık, coğrafya, tarih, dinler tarihi...

Zaten Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO, 1973 tarihli Courier adlı yayınında Birûnî'yi "**Orta Asya'nın evrensel dâhisi**" olarak niteler ve onun astronom, matematikçi, tarihçi, coğrafyacı, Eczacı, Jeolog ve botanikçi kimliğine vurgu yapar.

Bir özeleştirme yapacak olursak tek yönlü eğitim alıyor ve yaşamımızı belirli kalıplar içerisinde sürdürüyoruz. Böylece farklı olgular arasındaki bağlantıları göremediğimiz ya da kuramadığımız için üretici olamıyoruz. Bu hususta başta Birûnî olmak üzere Müslüman âlimlerden öğrenecek çok değerli farkındalıklar var.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Osman Usta - Dünya Âlimi Birûnî" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İNSANLIĞIN MEDENİYET DESTANI (Roger Garaudy)

Zeynep AVCI

11.Sınıf

Yaşamımızı kolaylaştıran teknolojik gelişmelerden, toplumsal ilişkilerimizi düzenleyen norm ve değerlere kadar insanlığın ürettiği maddi ve manevi gelişmeleri yakından incelersek şunu görüyoruz:

Bu gelişmeler, sadece tek bir ulusun veya belli bir medeniyetin başarısıyla değil, on binlerce yıllık insanlık tarihi içinde kültürler arası ortak çabalar ve etkileşimlerle gerçekleşmektedir.

Bu ortak çabayı ve etkileşimi kuşbakışı bir bütünsellik içinde görebilmek için ilk etapta Fransız Düşünür ve Yazar Roger Garaudy'nin "İnsanlığın Medeniyet Destanı" adlı kitabını okumanızı tavsiye ederim.

Bu kitaptan yola çıkarak insanlığın medeniyet yolculuğuna emek veren farklı kültürlerin katkılarını kısaca hatırlamak/hatırlatmak istiyorum.

Mezopotamya

Fırat ve Dicle arasında, balçıklı ve zengin topraklar üzerine kurulmuş bir medeniyet. Burada insanlar şehirler inşa ettiler, ilahlar için mabedler diktiler. İlk seramikler, ilk yazıyı ve alışverişlerine resmiyet kazandıran ilk yuvarlak mühürleri icat ettiler. Modern çağların vazgeçilmezi tekerlek bu medeniyette bulunmuş, tarımla ilgili önemli kazanımlar elde edilmiştir. Mimarileri, yapay bir dağın hâkim olduğu geniş siteler medyada getirdiler. Bunlara Ziggurat denildi. Ayrıca bu topraklarda, insan ilişkilerinde adaleti tesis etmek üzere bilinen ilk yazılı hukuk normları gelişmiştir.

Antik Mısır

Yılın belli zamanlarında kabarıp taşan Nil nehrinin bir lanet değil de bir nimet olabilmesi için etrafına bentler yapılmalıdır, etrafına bereket taşınması için kanallar açılmalıdır. Böyle büyük işler için merkezi yönetimler gereklidir. Böylece Mısır medeniyeti yeşermeye başlar. Tabiatın zorlaması ve insanoğlunun doğa engelini aşma çabaları, Antik Mısır'da pratik ilimleri geliştirmiştir. Bu medeniyet, geometri, tıp, mimarlık ve inşaat teknolojileri gibi çok çeşitli alanlarda insanlığa önemli katkılarda bulunmuştur.

Hint Bilimi

Hindistan matematikte eski Yunan'ı çok geride bırakmıştır. Öyle ki henüz beşinci yüzyıldan itibaren ondalık sistemi bilen bir Hindistan vardı ve bunu daha sonralarda Müslümanlara aktardı. Hindistan sadece Yunan'ı değil Batı biliminin yüzyıllar sonra bulabildiği birçok buluşu çok önceden bulmuştu. Cebir Hindistan'da doğdu ve Bhâskara diferansiyel hesap ilkesini Newton'dan beş asır önce bulmuştur. Hindistan kan dolaşımını Harvey'den on beş asır önce tanıdı. Hindistan beşinci yüzyılda metalürjide öyle bir dereceye vardı ki Avrupa ancak 19. yüzyılda bu noktaya gelebildi.

Çin Tekniği

Saatçilik ve "saat maşası" tekniği Çin'de T'anglar devrinde (Avrupa'dan altı yüzyıl önce) biliniyordu. Kâğıtçılık ve matbaacılık, Gutenberg'den 700 sene önce Çin'de icat edildi. Milattan sonra 600 yılında Çin'de demir zincirlerle tutturulmuş bir asma köprü çoktan mevcuttu. Çarklı değirmen, gemide kış bodoslama dümeni, çarklı tekerlek, pusula ve ipek kumaş dokumacılığı, şiiir ve peyzaj resminden oluşan song sanatı Çinlilerin dünyaya hediye ettiği çığır açıcı yeniliklerdir.

GreK Kültürü (Antik Yunan)

Antik Yunan, Asya ve Mısır'ın alışveriş ve fikir akımlarının buluştuğu yeni bir kültür olarak doğdu. Doryen istilalanının sonucunda ülkelerinden ayrılmak zorunda kaldılar. Milattan önce 14. ve 11. yüzyıllar arasında ülkelerinden kovulan Grekler Anadolu'da İyonya'nın sahil şehirlerini oluşturdular. Yunanlılar, kendilerinden önceki Mezopotamya, Çin, Hint, Mısır gibi kadim uygarlıkların kazanımlarını iyi değerlendirdiler, yeni sentezlere ulaştılar. Rasyonel akli önceleyerek felsefe güneşinin doğup yükselmesine emek verdiler.

İslam Kültür ve Medeniyeti

İslamiyet geniş coğrafyalara yayıldıkça Müslümanlar karşılaştıkları farklı kültür ve medeniyetlere dışlayıcı yaklaşmamıştır. Müslüman âlimler, İslam'ın da ilim öğrenmeyi teşvik etmesi nedeniyle kendilerinden önceki medeniyetlerin bilgi birikimini almışlar, işlemişler, kendileri de bunların üzerine orijinal yenilikler koyarak Batı'ya öğretmişlerdir.

Ortaçağ, Avrupa'nın karanlık çağıdır ama İslam'ın altın çağıdır. Bu çağda Şair Ömer Hayyam üç bilinmeyenli denklemleri Descartes'ten beş asır önce çözdü. Fergani 860 yılında astronomiyle alakalı bir elkitabı yazdı ve bu kitap 16.yüzyıla kadar kendini Avrupa'da kabul ettirdi. İslam şehirlerinde kurulan rasathaneler, Tycho Brahe ve Kepler'in gözlemevlerinin öncüsü olacaktır. Birûnî yeryüzünün çapını hesaplar. Yazdığı tıp ansiklopedisi Latinceye çevrilerek Avrupa'da ortaçağda kaynak vazifesi gören Razi, klinik tıbbın öncüsüdür. Müslüman tabipler 8.yüzyıldan itibaren katarakt ameliyatı yapıyor, yaraları dağlama ve dikmesini biliyor, diş cerrahisiyle ilgileniyordu.

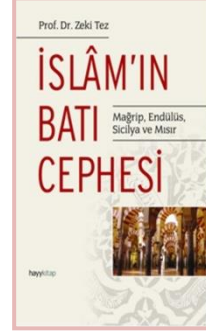
Köle Ticareti Öncesi Afrika Medeniyeti

M.Ö. 2000'den itibaren o zamana kadar sulak ve verimli olan Sahra'nın çölleşmesiyle birlikte Afrika diğer medeniyetlerden koptu. Portekizlilerin gemiciliği ve ticareti sayesinde 15. yüzyılda Batı ile karşılaşan Afrika'nın Avrupa'dan geri kalır bir yanın olmadığı anlaşıldı. Pamuktan ve hurma lifinden kumaşları ince ve dayanıklıydı. Tabakalaşmış ve süslü derilerden yapılan eşyalar Avrupa halkından övgü topluyordu. Bakır ve demir işçiliği çok çok üstündü Afrika'nın. Avrupa'nın tek üstünlüğü ateşli silahlarının olmasıydı.

İSLAMIN BATI CEPHESİ

Meryem İmran USLU

11.Sınıf

Size Prof. Dr. Zeki Tez'in kaleme aldığı İslam'ın Batı Cephesi adlı kitabında anlatılanlardan kısaca bahsetmek istiyorum.

Bu kitap, hem gezi rehberi hem sözlük hem de ansiklopedi niteliğindedir. Batı'nın karanlık tarihinin İslam'ın ışığı ile nasıl aydınlandığını anlatmaktadır.

İslam'ın kültür değerlerini her an, her yerde görebiliriz. Peki, bunlar şuan Müslümanlığa karşı milletlerin temelinde olması biraz ilginç değil mi? Bu kültürel etkinin başkahramanları Müslüman âlimler ve onların yazdığı eserlerdir.

İspanya'da kurulan Endülüs devleti, İslam medeniyetinin Batı'ya tesir ettiği önemli cephelerden biridir. İslam, ortaçağda bu cepheden bilim, felsefe ve sanat alanlarında Batıya öğretmenlik yapmıştır. Endülüs'teki El-Hamra sarayı yapılışı ve süslemeleri İslam mimarisinin ve sanatının zirvesidir.

İslam medeniyeti ile Batı medeniyeti arasındaki önemli temas noktalarından biri de İtalya'nın güney ucundaki Sicilya adasıdır. Burası bir dönem Müslümanların hâkimiyeti altına girmiştir. Burada Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar hoşgörü ortamı içinde bir arada çalışmışlar, birbirlerinin kaynaklarından yararlanma imkânı bulmuşlardır.

Birçok İslam âliminin çeşitli alanlarda yazdıkları eserler, başta Latince olmak üzere çeşitli Avrupa dillerine çevrilmiş, okullarda kaynak kitap olarak okutulmuştur. Mesela İbni Sina'nın "Tıp Kanunu" adlı eseri 17. Yüzyıla kadar Batı üniversitelerinde eğitim kitabı olarak kullanılmıştır. Yine ortaçağda İslam'ın altın, Batı'nın karanlık çağında başta Bağdat, Şam, Endülüs olmak üzere birçok merkezde hükümdarların himayesinde yüz binlerce ciltten oluşan kütüphaneler kurulmuştu. Mesela bunlardan biri Mısır'da ünlü Fatımi Saray Kütüphanesi'dir. Bu kütüphanede astronomiden tıba, matematikten felsefeye kadar müslim-gayrimüslim birçok âlimin yazdığı binlerce cilt eser hizmet vermiştir.

Optik ve Görüntüleme Teknolojilerinin Öncüsü: İBNU'L-HEYSEM

Merve BORAN

11.Sınıf

İbnu'l-Heysem...

Bilime adanmış bir ömür.

George Santon'un da deyimiyle "**Bütün zamanın en büyük optikçisi**"

İbnu'l-Heysem, 965 yılında Basra'da doğmuştur. Eğitimine Basra'da başlayan El-Heysem, bir süre sonra tahsiline Bağdat'ta devam etmiştir. Bağdat'ta kendini matematik, fizik, astronomi gibi alanlarda geliştiren El-Heysem çevredeki ülkelere adını duyurmaya, ün salmaya çoktan başlamıştı.

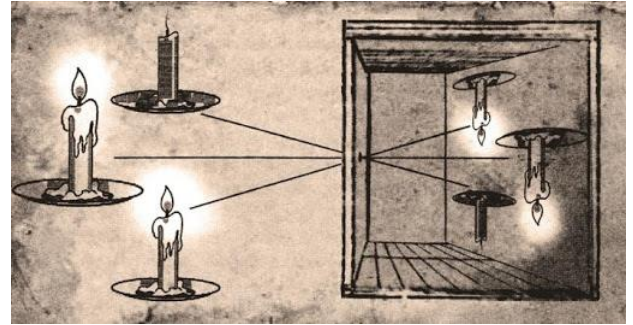
Mısır'da hüküm süren Fatimi hükümdarı El-Hakem, El-Heysem'in ününü duyunca onu Nil'in periyodik taşmasını ve yarattığı zararları önleyecek bir proje hazırlaması için Mısır'a davet etmiştir. Uzun uğraşlar sonucu bir kaç proje yapan el Heysem, projelerinde başarısız olmuştur. Başarısız olması onu üzmemiş aksine nasıl daha iyi olurum diye araştırmalarını derinleştirmiştir.

Uzun yıllar yaşamını Mısır'da devam eden El-Heysem, eski medeniyetlerden intikal eden matematik, fizik, geometri ve astronomiyi tetkik ederek ilmi tenkitlerini ortaya koydu ve bu sahalarda kendi nazariyelerini geliştirerek ilim âlemine sundu.

Daha sonra fizik alanında uzmanlaşarak kendine ait bir eser ortaya koydu. "**Kitab el-Menazır**" (Optik Kitabı / Görüntüler Kitabı / Optik Hazinesi) adlı yapıtında, gözün anatomisi ve fizyolojisi ile alakalı incelemelerinin yanı sıra ışığın doğrusal hareketi, yansıma ve kırılma gibi temel optik konularıyla ilgili tespitlerine yer verdi. El-Heysem, kitabında yazdığı ışık ve görmeyle ilgili optik tezlerini, teorik düzeyde bırakmadı bizzat deneyerek, gözlemleyerek ve kanıtlara ulaşarak temellendirdi.

El-Heysem'in Kitab El-Menazir kitabı 11.yüzyıldan itibaren "El Hazen'in optik Hazinesi" adıyla Latinceye çevrildi ve Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutuldu. İbn el-Heysem, kendisinden önceki bilgilere de dayanarak birçok deney yapmıştır. Temel optik üzerine yapılan bu deneylerden bazıları şunlardır; ışığın doğrusal yayılımı, gölgelerin özellikleri, yansıma, kırılma, gökkuşağı ve halenin oluşumu...

En önemli deneyi ise karanlık bir odada ışığın ters yansımasından yararlanarak yaptığı ve fotoğraf makinelerinin temel çalışma prensibini ortaya koyduğu "**karanlık oda**" deneyidir.

Arkasında bilim açısından köklü değişimlere uğramış yeni ve önemli eserler bırakan İbn El-Heysem yaklaşık 1040 yılında aramızdan ayrılmıştır.

Hayatımızın her alanında, her yerinde, elimizdeki telefonların ve birçoğumuzun vazgeçilmez olan kameraların temelini baktığımızda büyük usta İbn El-Heysem'i görebiliriz.

Ve unutmayalım biz onun ve onun gibi birçok değerli ustanın torunlarıyız. Onlar bizim için temeli attı şimdiye önemli olan atılan temelin üzerine bir taşta bizim koymamız.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Hüseyin Gazi Topdemir - İbn El Heysem" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İslam Felsefesinin Kutup Yıldızı: FARABI

Şeyma EROL

11.Sınıf

Farabi, ortaçağ İslam dünyasında felsefi düşüncenin kurucu önderlerinden birisidir. Batı'da "Alpharabius" olarak bilinir.

Farabi, 871 yılı civarında bugünkü Kazakistan sınırları içinde bulunan Farab bölgesinde dünyaya gelmiş, 950 yılında Şam'da vefat etmiştir. Farabi, iyi bir eğitim görmüş anadili Türkçenin yanı sıra o günlerde İslam dünyasının ortak bilim ve kültür dili olan Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir.

Bilgisini derinleştirmek üzere ana yurdundan ayrılan Farabi Orta Asya'nın önemli din ve kültür merkezlerinden olan Buhara, Semerkand, Merv ve Belh'de bulunmuştur. Semerkand eskiden beri İpek yolu kervanlarının ana güzergâhında bulunuyordu. Bu kervanlar, yalnız eşya taşıyor Doğu'nun zengin bilgi ve kültür hazinelerini de gittikleri yerlere götürüyorlardı. Bu da canlı bir kültürel etkileşime olanak tanıyordu.

Farabi, asıl hedefi İslam âleminin siyasi, idari ve kültürel başkenti olan Bağdat'a gitmek ve burada ilmîni derinleştirmektir. Rivayetlere göre kırk yaşına doğru Bağdat'a geldi. Burada önce Arapça öğrendi. Antik Yunan felsefesinin büyük filozofları Platon ve Aristoteles'in düşüncelerini yakından tanıdı. Felsefeyle ilgili derin araştırmalar yaptı, sadece eski filozofları tanımakla kalmadı kendine özgü felsefe sistemini kurdu.

Klasik İslam düşüncesi tarihlerinde Farabi'ye atfedilen eserlerin sayısı 100 ile 160 arasında değişmektedir. Bu eserlerden ancak küçük bir kısmı bize ulaşmıştır. Birçok alanda eser vermiş. Bu alanlar ilahiyattan

metafiziğe, siyasetten varlık felsefesine, mantıktan, psikoloji ve musikiye kadar uzanır. Eserlerinde kendisinin de şahidi olduğu pek çok yaşanmış olayları aktararak, dönemin hâkim anlayışını daha sonraki devirlere taşımıştır. İbnü'l Kiftî'nin söylemiyle Farabi ilahi ve medeni ilimler konusunda eşsiz iki eser kaleme almış, bunlardan birisi es-Siyasetü'l Medeniyye diğeri de el-Medinetü'l Fazıla'dır. Yazdığı eserleriyle geleceğin büyük İslam düşünce evreninin küçük bir modelini oluşturmuştur.

İslam düşüncesinin kurucu düşünürlerinden birisi olan Farabi, mantık ve felsefedeki derinliğinden dolayı Aristo'dan sonra ikinci üstad anlamında "**Muallim-i Sâni**" lakabıyla anılmıştır.

Farabi kendinden sonraki bütün düşünürleri az veya çok etkilemiştir. Hatta bütün İslam felsefesi tarihinin Farabi felsefesinin genişletilmiş bir dipnotu olduğunu söylersek çok da abartmış olmayız. Farabi kendisinden sonraki büyük İslam filozofları İbni Sina, İbni Bacce, İbni Rüşd ve İbni Haldun'un üzerine büyük tesiri olmuştur.

Farabi'nin etkileri yalnız İslam Dünyasına münhasır kalmamış Ortaçağ boyunca Hristiyan, Latin ve Yahudi düşüncesi üzerinden etkilerini sürdürerek günümüz Batı dünyasının metropollerine kadar uzanıp gelmiştir. Bu etkilenmeye örnek olarak yeni bir siyaset felsefesi ve politikası geliştirmeye çalışan Strauss'un, Farabi'nin el-Medinetü'l Fazıla tezinden etkilenmesi gösterilebilir.

Yazımızı, Farabi'nin görüşlerini benimseyen yine İslam felsefesinin bir başka yıldızı İbn'i Sina'nın şu sözleriyle noktalıyoruz. "*Ebu Nasr el-Farabi'ye gelince, ona büyük bir saygıyla inanmak gerekir. Öteki topluluklarla o bir meydana yürümez. O, öncekilerin en önde gidenlerinden daha değerlidir.*"

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Prof. Dr. Bekir Karlığa - Bir Medeniyet Düşünürü Farabi" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

PİRÎ REİS

Gamze CAN

11.Sınıf

Yazıma Fuat Sezginden bir söz ile başlamak isterim. Ne diyor Üstad “Batı Medeniyeti, İslam Medeniyeti’nin çocuğudur.” Özellikle ortaçağa yakından baktığımızda ne kadar haklı bir çıkarım olduğunu anlıyoruz. O İslam medeniyeti ki gece gökyüzündeki yıldızlar gibi karanlığı aydınlığa çeviren nice aydın ve bilim insanı yetiştirmiştir. Batı Medeniyeti, Rönesans veya Aydınlanma çağı gibi olaylarda kendi zifiri karanlıklarını İslam Medeniyetinin yıldızları ile aydınlatmışlardır.

Ancak Batı bu hakikati kabul etmemekte, türlü yalanlarla geçiştirmekte ve gizlemektedir. İslam medeniyetinin birikimini ve insanlığa katkılarını yok saymak, haksız bir büyüklenme tutumuna girmekten başka bir şey değildir.

Yazımın geri kalan kısmına denizcilik ve haritacılık alanında büyük başarılar sergilemiş olan lakin ismini sık duymamıza rağmen pek tanımadığımız bir şahıs olan Piri Reis ile devam etmek isterim. Asıl adı Muhyiddin Piri Bey olmakla birlikte Piri Reis olarak tanınan Osmanlı denizcisi ve haritacısıdır. 1465 civarında Gelibolu’da doğduğu bilinmektedir. Uzun yıllar denizcilikte kazandığı tecrübeye binaen Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı donanmasında görev verilmiş ve büyük başarılarla imza atmıştır.

Müslüman deniz kaptanının geride bıraktığı önemli eserlerden birincisi 1513 tarihinde yaptığı dünya haritasıdır. Bu haritanın bazı kısımları kayıptır, günümüzde bilinen bölümü 1929 yılında Topkapı Sarayında tesadüfen bulunmuştur. Piri Reis’in haritası, Batı Afrika kıyılarını özellikle de yenedünya

olarak bilinen Amerika kıtasını, o dönemde bilinmeyen Antarktika kıyılarını göstermektedir. Haritanın nasıl çizildiği gizemini korumaktadır. Ancak Piri Reis’in, Kristof Kolomb’un haritalarının birebir kopyası olduğuna dair iddialar doğru değildir. Evet, Piri Reis Kolomb’dan ve başka denizcilerin eserlerinden yararlanmıştır, bunu kendisi de kaynak olarak göstermektedir ancak tamamen kopya olduğunun kanıtı yoktur.

O dönemin tipik “portolan” tekniğine göre hazırlanan haritada fersah ölçü birimi kullanılmış, henüz enlem ve boylam çizgileri yok, sığ yerler kırmızı noktalarla, kayalıklar çarpı ile işaretlenmiş. Avrupa, Afrika, Atlantik adaları ve Güney Amerika kıyılarına ait yer isimleri belirtilmiş. Bu haliyle harita, döneminin bilinen en başarılı ve detaylı haritası olma özelliğine sahip.

Piri Reis’in ikinci büyük eseri 1521 yılında yazmaya başladığı “**Kitab-ı Bahriye**”dir. Özellikle Akdeniz ve Ege kıyıları üzerine yaptığı derin incelemeler, boğazlar, körfezler, fırtına anında sığınılacak yerler, su altındaki kayalık çeşitleri, deniz tabanının yapısı kitabın ana konularıdır. Bu eseri de Batılılar tarafından büyük bir merakla karşılanmış araştırmaların ve makalelerin konusu olmuştur. Eser birçok dile tercüme edilmiştir. Tüm bu durum Piri Reis’in haritacılık ve denizcilik alanındaki ustalığının nişanesidir.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan “Fuat Sezgin - Piri Reis” adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

OSMANLI'DA BİLİM

Zeynep Mekselina GÜNEŞ

11.Sınıf

Selçuklu Devleti'nin ardından ortaya çıkan Osmanlılar, altı asır sürecek devlet hayatlarında bilim ve teknolojiye özellikle de bilim insanlarına hususi bir önem vermişlerdir. Bilim insanları yetiştirebilmek için devrin en iyi eğitim kurumlarını açmışlar ve burada seçkin bilim insanları yetiştirmişlerdir. Osmanlı bilim insanlarının en dikkat çeken özelliği ise pek çok alanda eser verebilecek kadar yetenekli olmalarıdır.

Bir Osmanlı tabiri olan hezarfen, çok yönlü ilim ve sanat insanı için kullanılmaktadır. Mesela "İstanbul'un Fatih'i" hem önemli bir devlet insanı hem de ateşli silahlar ve İslami ilimler konusunda bir bilgeydi. İdari işlerden fırsat buldukça ilim insanlarıyla ilmi konularda sohbet eden Fatih, hem onların ilimlerinden istifade etmekte hem de onları kendi ilmine hayran bırakmaktaydı. Pek çok bilim insanını İstanbul'a davet etmiş onun ilime ve ilim insanına verdiği değeri duyan bilgeler ise Fatih'in davetine icabet etmiştir. Böylece İstanbul, kısa sürede "Mecma'ul-Ulema" şehri, yani âlimlerin toplandığı şehir olmuştur.

Hatta zevk ve eğlence dönemi diye lanse edilen Lale Devri, hiç şüphesiz Osmanlı tarihinin en mühim dönemlerinden biridir. Lale Devrine kadar pek çok cephede uzun yıllar süren savaşlardan dolayı bunalan Osmanlı halkı ve idarecileri, bu tarihte imzalanan Pasarofça Antlaşması ile biraz nefes alırlar. Bir yandan Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa gibi sanata ve bilime ciddi manada önem veren iyi bir devlet

insanı diğer yanda Sultan III. Ahmed gibi kendisi de sanat ehli olan bir padişah...

Dönemi çok iyi değerlendiren İbrahim Paşa, pek çok ilim, kültür ve sanat faaliyetine imza atmasıyla ünlüdür. Paşanın idari hâkimiyeti ele geçirdikten bir süre sonra, sefahate ve eğlencelere dalması gibi çok tenkit edilen yönlerine mukabil, âlimlerin ilmi faaliyetlerine önem vermesi, zamanın şair ve sanatkârlarını gözetmesi ile edebiyata altın bir devir yaşattığı herkesçe malumdur. Ayrıca bu dönemde İbrahim Paşa'nın İstanbul'u güzelleştirmesi de kayda değer önemli bir faaliyettir.

Şundan da bahsetmek gerekir ki Osmanlılar, Avrupa ile sınır olmalarına ve Batı'daki ilmi gelişmelerden haberdar olmalarına rağmen bu gelişmeleri pragmatik bir şekilde değerlendirip transfer etmede geç kalmışlardır. Modern bilim ve teknolojinin özellikle savaş alanındaki üstünlüğünün farkına varan Osmanlılar, bunları toptan transfer etmek yerine seçici bir tavırla askeri alandaki gelişmeleri transfer etme konusunda eğilmişler ve bu Batı tarzı okullar açmaya başlamışlardır. Mühendishane adı altında açılan bu okullar modern bilimin Osmanlı topraklarına girişinde lokomotif görevi üstlenmiştir.

Bizde aydınların, Türkiye'nin Rönesans'tan geçmediğine dair yanlış bir değerlendirmeleri vardır. Oysa aydınlarımız, Avrupa'da cehalet çağının kapanmasıyla sanata, bilime ve felsefeye önem vermeye başlanılmasını "Yeniden doğuş" olarak adlandırırken, yüzyıllar boyu sürekli bir yenilenme ve doğuş içerisinde olan Osmanlı Medeniyetine haksızlık etmektedir. Özellikle de 15. ve 16. yüzyıldaki Osmanlı medeniyeti tanınsaydı böyle bir hataya düşülmezdi. Nitekim Anadolu'nun pek çok yerinde inşa edilen medrese, darüşşifa, cami ve mimari eserler esasında Rönesans'ın Avrupa'dan önce bizde yaşandığını göstermektedir.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Salim Ayduz - Osmanlı Biliminin Öncüleri" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İSLAM VE BATI

İrem Sude KILIÇ

11.Sınıf

"İslam" ve "Batı" kelimeleri tarih, bilim, felsefe, kültür gibi birçok unsuru ve fikri ifade etmektedir. Fakat günümüzde İslam denince akla yalnızca ibadet eden insanlar, Mekke ve Medine, tesettürlü insanlar vb. Batı denince de akla eğlence merkezleri, hareketli yaşam, kopuk aile ve akrabalık ilişkileri, bunalımlar, teknoloji ve bunlara benzeyen bir takım durumlar gelmektedir. Bu olgular bir takım gerçeklere tekabül etse de bu denli çok yönlü kültür ve dinler için yetersiz ve yanıltıcı hükümlerdir.

Batı medeniyetinin en önemli kaynağı vardır: Yunan-Roma Kültürü ve düşüncesi, ikinci önemli kaynağı ise Yahudi-Hristiyan geleneğidir. Roma Kralı'nın Hristiyanlığı resmen tanınması Batı medeniyetinin dönüm noktalarından biridir. Bu olaydan sonra Katolik Kilisesi güç kazanmış, Ortaçağ'da krallara hükmeden bir din haline gelmiştir.

Kilisenin ekonomi ve siyaset alanında sahip olduğu otoritenin getirdiği çıkar ilişkisinin doğurduğu mecburiyetler zamanla Hz. İsa'nın öğretilerinde yer almayan yeni teolojik ilkeler geliştirmek zorunda bırakmıştır. Bir anlamda Hristiyanlık, gücü elinde bulunduran bir din olmak için büyük bedeller ödemek zorunda kalmış, teolojisini yeniden kurgulamış ve asıl kimliğinden uzaklaşmıştır.

Fakat İslam medeniyetinin köklerine baktığımızda farklı bir tarihi süreçle karşılaşmaktayız. Zayıf bir kültür zemininde ortaya çıkan İslam dini kendi kültür ve medeniyetini özgürce oluşturma şansına sahip olmuştur. Kısa Sürede Arap Yarımadası'nın dışına yayılan İslam aynı zamanda Arap olmayan birçok farklı etnik grubun dini haline gelmiştir. Bu süreçte farklı

topluluklar Müslüman olurken aynı zamanda Klasik İslam Kültürünün zengin mozaikini de oluşturmaya başlamışlardır. Bu kültürel çeşitlenmeye karşı İslam'ın temel dini ve ahlaki ilkeleri muhafaza edilmiştir.

Ortaçağ Batı dünyasının temel sorunlarından biri İslam ve Müslümanlar hakkında ilk elden kaynaklara dayalı, sağlam ve güvenilir bilgidен yoksun olmalarıdır. Ne Haçlı Seferleri ne de Endülüs-İslam tecrübesi bu cehalet ve bilgi eksikliğini önüne geçememiştir. Bugünkü Avrupa ve Amerikan kamuoyunun genel tavırları ve bilgi seviyesi bu sorunun hala devam ettiğinin bir göstergesidir.

Hristiyan dünyası en başından beri İslam'ı, teolojik bir rekabet duygusu içinde algılamıştır ve buna göre hükümler giydirmiştir. Hristiyanlığın İslam'ın uydurma bir din olduğunu söylemelerinin diğer bir nedeni de Kuran'da, Tevrat'ta ve İncil'de geçen aynı olaylarda yer yer önemli farklılıklar bulunmasıdır. Bir diğer konu ise İslam'ın kılıç dini olduğu iddialarıdır. Bu söylem gibi Haçlı Seferlerinin düzenlenmesinde "güneyden gelen İslam tehdidi" bahanesi etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Batı, İslam'a böyle rekabetçi, saldırgan ve düşmanca yaklaşırken diğer yandan İslam kültür ve medeniyetinden ortaçağ boyunca beslenmiştir. İslam biliminden ve ilim insanlarından derinden etkilenmişlerdir. Öyle ki İslam âlimlerin eserleri Arapçadan Latinceye çevrilmiş, tıptan astronomiye, felsefeden coğrafyaya kadar çok geniş sahalarda birçok yenilikçi fikir ve buluş, Doğu'dan Batı'ya doğru akmıştır.

Avrupalılar bir din olarak İslam'ı, bir ilim ve kültür birikimi olarak İslam'dan kesin olarak ayırmış; birincisine şiddetle karşı çıkarken ikincisine gizli ya da açık hayranlık beslemiştir. Oysa Müslüman âlimler, ilhamını, motivasyonunu ve enerjisini dinlerinden yani İslam'dan alıyorlardı.

* Bu yazı, proje kapsamında okunan "İbrahim Kalın - İslam ve Batı" adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İSLAM MEDENİYETİ VE BATI DÜNYASI

İrem KIRMIT

11.Sınıf

Tarih yalnız geçmişe değil geleceğe de ışık tutan bizlerin yolunu aydınlatan önemli bir fenerdir. Tarihi doğru anlayıp ondan ders çıkarmak oldukça yararlı bir metottur. Fakat yalanlarla yoğrulmuş kurmaca bir tarihten söz etmiyorum. Çünkü Batı dünyası yüzyıllardır yalan yanlış bazı hikâyeler anlatarak ancak kendini avuttu. Bu konudaki en tipik örneklerden biri Roger Garaudy'nin de İslam'ın Vaad Ettikleri kitabında eleştirdiği gibi Batı'nın, Müslümanları barbar olarak nitelendirmesidir.

Müslümanlar cihat meydanına çıkınca "barbar istilaları" olarak adlandırılıp sıra Avrupalılara gelince keşif yaptılar diyerek toplumlar kandırılmaktadır. Arada fark vardır elbet. O fark da şudur, İslam'ın kitabı Kur'an'ı Kerim'de yazan ifadeyle "Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmez (Bakara190)." Bu ayetten yola çıkacak olursak Müslümanların barbar olarak nitelendirilmesinin oldukça yanlış olduğunu farkına varırız. Günümüzde de gördüğümüz gibi Batı türlü işkenceler, çeşitli oyunlarla sürekli bencilliğini ön plana çıkarmakta.

Batı İslam'dan korkuyor. Kendini avuttukça da tek güç olarak kendini görmeye başladı. Bu yüzden ne isterse başarabileceğini sanıyor. Batı merkezli tarih yazıcılığı gerçekleri çarpıtma üzerine inşa edilmiş vaziyette. Batı, kendini merkezde tutabilmek dolayısı ile dünyadaki hegemonyasını sürdürürebilmek için yalanlarına devam etmek zorunda.

Bu yalanlardan biri de Müslümanların barbar olduğu, bilim ve medeniyete katkılarının olmadığı, medeniyet ve teknolojinin Batı'nın eseri olduğu iddiasıdır. Oysaki bilimin günümüz seviyesine gelmesinde birçok İslam âliminin katkısı görülür. Bu İslam âlimlerini, okulumuzda yürüttüğümüz "Fuat Sezginle Bilim Tarihini Keşfediyorum" projesi kapsamında daha yakından tanıdık ayrıca bu isimleri farklı okullarda

yaptığımız panel sunumlarıyla birçok öğrenci arkadaşımıza bahsetme imkânı bulduk.

Bu yazımda da elbette tüm İslam bilginlerinden söz etmek isterdim. Fakat İbni Sina ya da Farabi gibi daha birçok İslam âlimini sayfalara sığdırmaya gücüm yetmez. Onların bilime katkıları, Batı'nın göz ardı edemeyeceği kadar fazladır. Fakat Batı yine bencilliğini ortaya çıkarıp tarih yazılarında İslam âlimlerimizden pek fazla söz etmek istemez. Oysa bilimin ortaya çıkışında, gelişmesinde, günümüz seviyesine gelmesinde yalnız Batı'nın değil başta İslam Medeniyeti olmak üzere birçok kadim medeniyetin katkısı vardır.

Roger Garaudy, Batı'yı tek cümleyle kaza veya belâ olarak tanımlamıştır. Bunun sebebi ise Batının İlahi yolu terk etmiş, tabiat ve insanlık âlemiyle barışık olmayı reddetmiş böylece kaza yapıp yoldan çıkmış olmasıdır.

Günümüz sorunlarından çoğunun sebebi de Batılılaşma hevesidir. Bu heves ise geleceğimizi büyük ölçüde tehdit ediyor. Batınında işine bu gelirdi zaten. Çünkü Batının amacı kendi düşünce ve yaşam tarzını bizlere bulaştırmak ve bizleri daha kolay yönlendirmeyi sağlamak. Batı da biliyor ki bir millet dinine bağlı olmadığı sürece kolay bir avdır.

Peki, İslam'ın savunucuları bizler boş mu duracağız? Elbette hayır. Batının oyunlarına hiçbir zaman kanmamalı İslam'ın yolundan ayrılmamalıyız. Milli Şairimiz Mehmet Akif'in dediği gibi doğrudan doğruya Kur'an'dan ilham alıp İslam'ı asrın idrakine anlatmalıyız. Geçmişte atalarımız nasıl İslam'ın ilmi teşvik edici ilhamıyla büyük atılımlar yapmışlarsa şimdi biz daha fazlasını başarmalı sadece kendimiz için değil, tüm insanlığın umudu olmalıyız.

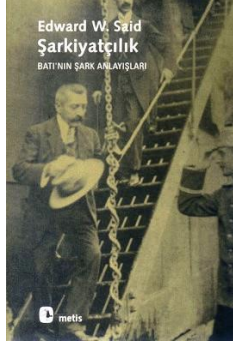
* Bu yazı, proje kapsamında okunan "Roger Garaudy - İslam'ın Vaadettikleri " adlı kitaptan yararlanılarak hazırlanmıştır.

ŞARKİYATÇILIK / ORYANTALİZM (Edward W. Said)

Yağmur ŞAHİN

11.Sınıf

Şarkiyatçılık kitabının yazarı Edward W. Said, Filistin asıllı Hristiyan Amerika vatandaşı bir baba, Lübnan asıllı Hristiyan bir annenin ilk çocuğu olarak 1935 yılında Filistin’de doğmuştur.

Lise hayatını Kahire ve Amerika’da tamamlayan Said, üniversite dönemini Princeton Üniversitesi’nde İngiliz edebiyatı bölümünde geçirmiştir. Master ve doktora çalışmalarını ise Harvard Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Eğitim hayatını batı tarzı okullarda geçiren Edward Said kendini ne tam anlamıyla şarklı olarak, ne de tam anlamıyla batılı olarak görmüştür.

Edward Said’in bu yazının ana konusu olan “Şarkiyatçılık” adlı kitabı yazarın gerek kitabın muhtevası olarak aktardıkları, gerekse kitap yayımlandıktan sonra bu eser hakkında yazılan nice makaleler ve tezler açısından değerlendirildiğinde yazarın en önemli kitabı olarak belirlemektedir. Dahası tüm bu etki/leşim/ler kitabın oryantalizm literatürü kapsamında kült bir kitap olduğunu göstermektedir.

Yazar kitabı yazmaktaki amacını -aynı zamanda eksik yönünü- şöyle belirtmiştir: “ Ne var ki bu kitap, geniş bir yazar seçkisi içermesine rağmen, gene de tam bir Şarkiyatçılık tarihi ya da genel bir Şarkiyatçılık dökümü olmaktan çok uzak. Bu kusurun tümüyle bilincindeyim. Şarkiyatçılığın sıkı dokulu söylemi, Batı toplumunda zenginliği sayesinde varlığını korudu, işledi. Benim tek yaptığım, bu dokunun bazı bölümlerini belli anlariyle betimlemek; ayrıntılı, ilginç, büyüleyici betimler, metinler, olaylarla bezeli, daha geniş bir bütünün var olduğunu – yalnızca- sezdirmek.” , “Bu kitapla getirmek istediğim bir başka şey de, kültürel egemenliğin işleyiş biçimine ilişkin daha gelişkin bir anlayıştı.”

Kitabın giriş kısmında “Bir bakıma omurgasını oluşturduğum farklı yöntemsel seçeneğe dayanıyor çalışmam; şimdi çözümleyerek, ayrıntılarıyla ele alacağım şey de bu genellemeler olacak.” diye yazan

yazar, bu cümleyle farklı bir yöntemsel yaklaşım oluşturduğunu bizlere aktarmıştır.

Kendisinin belirtmesine göre işe “Şark’ın hareketsiz doğa olgusu olmadığı kabulüyle” başlamıştır. “Dolayısıyla, Batı kadar Şark’ın da, kendisine Batı’da ve Batı için gerçeklik ve mevcudiyet kazandıran bir tarih ile bir düşünme geleneğine, bir ortak imge ve sözcük dağarcığı geleneğine sahip bir fikir olduğunu” kabul etmiş ve “Bu iki coğrafyanın birbirini desteklediğini, bir ölçüde birbirini yansıttığını” ifade etmiştir.

Ayrıca Edward Said şöyle yazmıştır: “ Şarkın yaratılmış olduğuna -ya da benim deyişimle Şarklaştırılmış olduğuna- inanıp da bunun yalnızca imgelemin bir gereği olarak ortaya çıktığını öne sürmek ikiyüzlülük olur. Garp ile Şark arasındaki ilişki, bir iktidar, bir egemenlik ilişkisidir, derecesi değişen karmaşık bir hâkimiyet ilişkisidir; bunu en açık biçimde dile getiren, K. M. Panikkar’ın klasik yapıtının adı, Asia and Western Dominance’dır. Şark sırf sıradan on dokuzuncu yüzyıl Avrupalısının varsaydığı tüm o basmakalıp biçimleriyle “Şarklılığı” keşfedildiği için değil, Şark’ın Şarklı kılınabilmesi –yani, Şarklı kılınmışlığa boyun eğmesi- için de Şarklaştırıldı.” Bu nükteyle E. Said, Şark adı verilen Batı dışı dünyanın bilinçli olarak “Şarklaştırıldığı” düşüncesini öne sürmüş ve önemli bir saptamada bulunmuştur.

Edward Said Şarkiyatçılığı şu şekillerde tanımlamıştır: “Şarkiyatçılık, Şark’a ilişkin uçuk bir Avrupalı hülyası değildir, nesillerdir önemli parasal yatırımların yapıldığı, yaratılmış bir kuram ve uygulama bütünüdür.” “Şarkiyatçılık modern siyasal- düşünsel kültürün sadece temsilcisi değil, önemli bir boyutudur.”

“Bir Batılılar, bir de Şarklılar vardır. Batılılar egemendir, Şarklılara da birinin egemen olması gerekir; bu çoğu zaman, toprakların işgal edilmesi, içişlerinin titizlikle denetlenmesi, kişilikleri ile hazinelerinin herhangi bir Batılı gücün tasarrufuna girmesi anlamına gelir.”

Edward Said’in şarkiyatçılığın hedefi olarak tasvir ettiği dünün az-çok kurmaca Şarklısının bugünün Şarklısıyla uyuşması, Şarklının “egemen olan değil, egemen olunan olması” böylece “Batı’nın tasarrufuna girmesi” ve bu

durumun ne yazık ki şu an yaşanan bir gerçekliğe dönüşmüş olması üzerinde derinlikli düşünülmesi gereken noktalardan biri olarak görülmelidir.

Yazar kitapta birçok düşünürün Şarka ve Şarklılara bakış açısını bizlere aktarmaktadır. Mesela; Cromer'e göre "Şarklı": "Aşırı dalkavuk, enerji ve girişken yoksunu, kurnaz, hayvanlara eziyet eden, yoldan da kaldırımdan da yürümeyen, yalancı, uyuşuk, şüpheli olan ve her durumda Anglo – Sakson ırkının açıklığının, dolaysızlığının, asaletinin karşıtıdır. Benzer tanımlamayı Balfour da Şarklılar için yapmıştır.

Renan'a göre Sami ırkı şu şekildedir: " Sami ırkının basitliğinden ötürü bize kusurlu gibi gelir hep. Benzetme yerindeyse, resim için karakalem taslak neyse, Hint – Avrupa ailesi için de Sami ırkı odur; bu ırk, yetkinliğin koşulu olan o çeşitlilikten, o bolluktan, o yaşam bereketinden mahrumdur. Hoş bir çocukluğun ardından ancak vasat bir erkeklığe ulaşabilen, pek kısıtlı bir verimliliğe sahip kişiler gibi Sami halklar da, en gelişkin hallerini ilk dönemlerinde yaşamış, gerçek olgunluğa ise asla ulaşmamışlardır."

Chateaubriand'a göre ise, Şarklı Arap, "yaban haline geri dönmüş uygar insan"dır. Ayrıca Avrupalının Şarklıya bakış açısına anlamak için kitapta geçen şu örnek çarpıcı bir örnektir. Le Géni des Religions'da (Dinlerin Dehası) " Asya'nın kâhin, Avrupa'nın hekim" olduğu ifade edilir. Bir başka noktada ise Amerikalı "kızıl, asabi, dimdik"tir, Asyalı " sarı, melankolik, katı", Afrikalı da " siyah, ağırkanlı, gevşek" şeklinde tanımlanmıştır.

Diğer taraftan Hz. Muhammed (as.) ile birlikte gelen İslam dini, Oryantalistlerin bakış açısıyla "Muhammetçilik" olarak tanımlanmıştır. Bu Avrupa'nın İslam'a reva gördüğü küçültücü isimlendirmedir.

Yazarımız Edward W. Said ise yukarıdaki cümlelerde geçen psikolojiyi şöyle anlatır: "Şarkiyatçılık"; "Batı'dan güçsüz olduğu için Şark'a kararlı bir biçimde dayatılmış olan bir siyasal öğretiler temelinde; Batı, bu dayatmada, Şark'ın güçsüzlüğüyle birlikte farklılığını da görmezden gelir."

Özetle; Said'in bu kitabı Doğu'nun ötekileştirilmesinin sebeplerini ve sonuçlarını, emperyalizmin keşif kolu olan oryantalizm bağlamında ustaca deşifre etmektedir. Doğu ve Batı dünyasını iyi bilen entelektüel bir zihnin ürünü olan bu eser, bugünün dünyasının farklı bir bakış açısıyla kavranılmasına yardımcı olan, görmezden gelinemeyecek kadar üst düzey bir başvuru kaynağıdır.

ÇAĞLARI ETKİLEYEN BAZI İSLAM BİLGİNLERİ

İslam âlimleri, fizikten tıbbı, astronomiden mekaniğe kadar çok geniş bir alanda faaliyet göstermişler, çok sayıda eser yazmışlardır. Ulaştıkları özgün sonuçlarla, modern çağlarda yapılan bilimsel çalışmalara ilham olmuşlardır. Burada tüm İslam bilginlerinden söz etmek çalışmamızın boyunu aşacaktır, ancak tarihe iz bırakmış birkaç tane büyük şahsiyeti tanıtmak onlara bir vefa borcumuzdur.

ZEHRÂVİ

(936 – 1013)

Modern Cerrahinin Öncüsü

İspanya'da kurulan Endülüs İslam devletinin Kurtuba bölgesinde doğmuştur.

Uygulamalı tıp ve eczacılık konusunda uzmanlaşmıştır.

Hastalıkların ameliyatla tedavisinde ileri teknikler geliştirmiş ve modern cerrahiye öncülük etmiştir. 200'e yakın cerrahi alet tasarlamıştır, bunlardan bazıları günümüzde hâlâ kullanılmaktadır.

En ünlü kitabı olan "Kitabut-tasrif" adlı 30 ciltlik eserinde ameliyat yöntemlerini ve cerrahi aletlerini detaylıca anlatmıştır.

Bu eser, 12.Yüzyılda Latinceye çevrilmiş ve Avrupa tıbbının gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur.

Batı'da "Abulcasis" ismiyle bilinir.

İBN SİNA

(980 – 1037)

Hekim, Filozof

Özbekistan'ın Buhara kentinde doğmuştur. Daha 18 yaşında iken tıp alanında çağının otoritelerinden biri olmuştur. Ağırlıklı olarak tıp, eczacılık ve felsefe alanlarında çalışmıştır. Bu alanlarda 200'e yakın eser yazmıştır. En ünlü eseri, tıbbın kanunu anlamına gelen “**El-Kanun Fi't-Tıp**”, Avrupa üniversitelerinde yaklaşık 700 sene kaynak kitap olarak okutulmuştur.

Batı'da “**Avicenna**” ismiyle bilinir. Felsefe alanında bir düşünce sistemi kuracak kadar derinlik sahibidir. Arapça, bilim ve felsefe dili olarak onun eserlerinde zirveye çıkmıştır. Felsefede ve diğer ilimlerde yaptığı sistematik, kapsayıcı ve derinlikli çalışmalarından dolayı Üstadların Reisi anlamında “**eş-Şeyhü'r Reis**” lakabıyla anılır.

EL BİRÜNÎ (973 – 1048)

Matematikçi, Gökbilimci ve Coğrafyacı

Özbekistan'ın Harezmi bölgesinde doğmuştur. Gazneliler döneminde yaşamıştır. Bilimsel çalışmalarını objektif bir tavır içinde deney ve gözleme önem vererek yapmayı önemsemiştir. Çalışmalarını belli bir alanda değil, multidisipliner bir yaklaşımla çok yönlü gerçekleştirmiştir. Batı'da “**Aliboron**” adıyla bilinir. Coğrafya alanında enlem-boylam ve yüzey ölçümleri üzerinde yaptığı çalışmaları nedeniyle **jeodezi** biliminin öncüsü kabul edilir.

UNESCO'nun çıkardığı 1973 tarihli **Courier** adlı dergide şöyle tanıtılır: “Astronom, Matematikçi, Tarihçi, Coğrafyacı, Eczacı, Jeolog, Botanikçi Birünî: Orta Asya'nın evrensel dâhisi ...” Aydaki büyük kraterlerden birisine Birünî'nin adı verilmiştir.

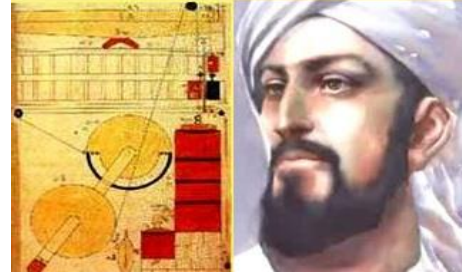
FÂRÂBİ

(871 – 950)

Filozof, Bilgin, Müzisyen

Kazakistan'ın Farab bölgesinde doğmuştur. Abbasiler döneminde yaşamıştır.

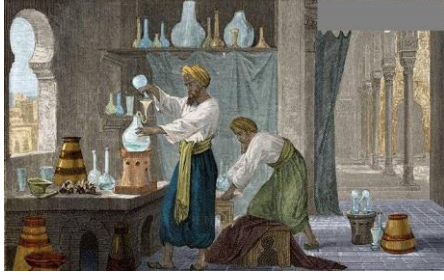
Başta felsefe olmak üzere mantık, astronomi ve müzik alanlarında çalışmıştır. Felsefe ve Mantıkta yaptığı derin çalışmalardan dolayı Aristo'dan sonra “ikinci öğretmen” anlamında “**Muallim-i Sâni**” lakabıyla tanınır. Batı'da “**Alfarabius**” adıyla bilinir. Felsefeden matematiğe, mantıktan müziğe kadar yüze yakın eser yazmıştır. En bilinen kitabı, felsefi görüşlerinin ve ideal toplum düşüncelerinin yer aldığı, erdemli toplum anlamına gelen “**El-Medinetü'l Fâzıla**” eseridir. Müzikle ilgili hem teorik hem de uygulamalı çalışmalar yapmıştır. Nota, akort, ritim, beste, makam vb. alanlarında yaptığı çalışmaları “**Kitabü'l Musiki el-Kebir**” adlı eserinde neşretmiştir.

EL CEZERİ (1136 – 1206)

Robot ve Otomasyon Teknolojisinin Öncüsü

Bugünkü Şırnak sınırları içindeki Cizre bölgesinde doğmuştur. Ağırlıklı olarak fizik ve mekanik alanlarında çalışmıştır. Teorik çalışmalardan çok “dene-yap” yöntemine öncelik vermiştir. Sibernetik, robot ve otomasyon teknolojilerinin öncüsü olarak kabul edilir. Suyla çalışan saatler, müzik aletleri, su pompaları, dişli ve çark sistemleri gibi 50'ye yakın otomatik çalışan cihazı tasarlamış ve yapmıştır. Dönme hareketini, ileri geri harekete çeviren sistemi keşfetmiş, modern mühendisliğe öncü olmuştur. Keşfettiği mekanik hareket sistemleri günümüzde birçok makine ve araçta kullanılmaktadır. Yaptığı otomat makinelerin detayları ve çizimleri, “**Kitab Fi Ma'rifeti'l Hilyali'l Hendsiyye**” kitabında yer alır.

CABİR İBN HAYYAN (721 – 815) Deneysel Kimyanın Öncüsü

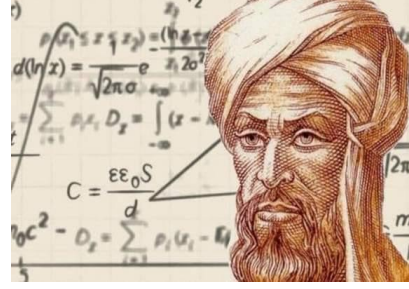
İran'ın Tus bölgesinde doğmuştur. Başta kimya olmak üzere tıp, eczacılık, felsefe, fizik ve astronomi alanlarında çalışmıştır. Teorik çalışmalardan çok "dene-yap" yöntemine öncelik vermiştir, deneysel kimyanın öncüsüdür. Batı'da "Geber" adıyla bilinir. Maddi âlemde matematik üzerine kurulu bir düzen olduğunu, eşyanın niceliksel olarak ölçülebilir olduğunu savunur. Modern nükleer çalışmalardan yaklaşık bin yüz sene önce atomun da parçalanabileceğini şöyle ifade etmiştir: "Maddenin en küçük parçası olan "cüz-i la yetecezza" (atom) da parçalanabilir. Parçalanınca da öyle bir güç meydana gelir ki Bağdat'ın altını üstüne getirebilir. Bu, Allah'ın kudret nişanıdır."

MERYEM EL USTURLABİ (10.Yüzyıl)

Gökbilimci Müslüman Bilim Kadını

Asıl adı Meryem El-İcliyeye'dir. Suriye bölgesinde yaşamış Müslüman bilim kadınıdır. Özellikle astronomiye ilgi duymuştur. Halep'te usturlap imal eden bir atölyede çalışmıştır. Usturlap, modern teleskop ve cihazlardan önce kullanılan, gök cisimlerinin gözlenmesi ve ölçülmesi işine yarayan bir alettir. Meryem El-İcliyeye, kendine özgü tasarımlarla usturlap aletine yeni ve hassas özellikler kazandırdığı için kendisine Meryem El Usturlabi denmiştir.

EL HAREZMÎ (780 – 850)

Matematik Dehası

Özbekistan'ın Harizm bölgesinde doğmuştur. Başta matematik olmak üzere coğrafya ve astronomi alanlarında çalışmıştır. Bugün kullandığımız Hint kökenli **onluk sayı** sistemini ve yine Hint kökenli **sıfırı** bir sayı olarak matematiğe kazandırmış, bunların Avrupa'da yayılmasına öncülük etmiştir. Eserlerinde cebirsel denklemlerin nasıl çözüleceğini işlem basamaklarıyla birlikte anlattığı için Cebir ve Algoritmanın öncüsü kabul edilir. Bugün özellikle matematik sahasında ve bilgisayar programcılığında "çözüme götüren işlem basamakları" anlamında kullanılan "**Algoritma**" sözcüğü, El Harezmi'nin isminin Latince telaffuzu olan "**Algorizma**" sözcüğünden gelir.

ABBAS İBN FİRNAS (810 – 888)

Mühendis, Gökbilimci ve Mekanikçi

Endülüs'te dünyaya gelmiş, eğitimini başkent Kurtuba'da yapmıştır. Mühendislik ve Mekanik konularına ilgi duymuş bu alanlarda önemli deneyler yapmıştır. Abbas İbn Firnas'ın insanlığa en önemli katkısı uçuşla ilgili cesur deneyler yapmasıdır. Kendi tasarladığı paraşüte benzer bir aletle günümüzden yaklaşık 1200 yıl önce uçmayı başarmıştır. İbn Firnas, uçuşla ilgili bilimsel anlamda bilinen ilk denemeleri yaptığından dolayı modern havacılığın öncüsü kabul edilir. Batılılar tarafından "**Armen Firman**" olarak bilinir.

Kaynaklar

Mehmet Bayrakdar, İslam Bilim Adamları, İnkılab yay, İstanbul 2017
Cuma Vural, Işık Doğudan Yükselir, Panama yay. Ankara
TDV İslam Ansiklopedisi, ilgili maddeler

* Bu metin, Antalya Akdeniz Üniversitesinde 26.10.2019 tarihinde düzenlenen “Fuat Sezgin ve Türk-İslam Âlimleri” sempozyumunda öğrencimiz Rukiye Kürek tarafından hazırlanıp sunulmuştur.

VEFA BORCU

Konuşmacı Öğrenci: Rukiye KÜREK
Danışman Öğretmen: Mustafa BOZTEPE
Hümeyra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi / ADANA

Özet

İlim, salt nesneyi bilme ya da görülene göre hüküm verme çabası değil bunun ötesinde görünüşe takılmadan hakikati keşfetme ve idrak etme yolculuğudur. Bu keşif yolculuğuna hayatıyla, heyecanı ve azmiyle ruh katan kâşifler ise peygamberlerin vârisleri olarak anılan ilim adamlarıdır. Bu vârislerden biri de ülkemizin yetiştirdiği büyük ilim adamı Fuat Sezgin'dir. Fuat Sezgin, yaptığı çalışmalarla bilim tarihini, Batı paradigmasının etkisinden kurtarma yönünde bir farkındalık oluşturmuştur. Müslümanların geçmişte fazlasıyla sahip olduğu ancak zamanla unuttuğu / unutturulduğu ilmi özgüveni yeniden inşa etmenin çabasına girmiştir. O, “Bilimin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında başat rolü Batı oynamıştır, İslam medeniyetinin bu hususta kayda değer bir katkısı yoktur” ezberini tespitleriyle bozmuştur. Onun tüm çalışmalarının temel amacı, bilim tarihinin kayıp halkalarını ortaya çıkarmak ve “İlim Çin’de de olsa gidip alınır” diyen bir medeniyetin mensubu olan Müslüman âlimlerin bilim tarihine yaptıkları çığır açıcı katkıları insanlığın idrakine sunmaktır. Üstat, bilim tarihine adanmış neredeyse bir asırlık ömrüyle ve gayretleriyle, İslam bilim tarihinin kaybettiği itibarını iade etmiştir. O, borcunu ödemiştir. Şimdi sıra bizde...

Anahtar kelimeler: Fuat Sezgin, Bilim Tarihi, Vefa, Gayret, İslam Medeniyeti

1. Giriş

İlim gökteki yıldızlar gibidir. Karanlıklar içinde bir parıltıdır. Onu avuçlayamazsınız ve sayamazsınız. Ama keşfedebilir ve parıltıları bir ışık demetine dönüştürebilirsiniz. İşte bu parıltıları ışık demetine dönüştüren âlimleri hakıyla anlamalı ve onların bize emanet ettiği ilim meşalesini daha yükseğe taşıyarak vefa borcumuzu ödemeliyiz.

İlmi tek bir medeniyetin ürünü olarak görmek binlerce yıllık insanlık tarihinde ilim ağacının köklerine su veren farklı medeniyetlere ve âlimlere haksızlıktır. Çünkü ilim insanlığın ortak mirasıdır. İlim insanlığın ortak mirası iken bu gerçeği göz ardı eden ve bilim tarihinin merkezine Batı'nın kültür ve medeniyetini koyan dayatmacı yaklaşıma karşı çıkan öncü âlimlerimizden biri de Prof. Dr. Fuat Sezgin'dir.

Ben bu konuşmamda sizlere, Fuat Sezgin hocanın kendisine bahşedilen ömür emanetini nasıl değerlendirdiğini, örneklik teşkil eden ahlakını, ilimlere olan yüksek merak ve aşkını, en önemlisi de İslam bilim tarihi üzerinde yaptığı çığır açıcı çalışmaları gündeminize taşımaya çalışacağım. Bu sempozyumdaki diğer konuşmacı arkadaşlar Fuat Sezgin hocanın hayat hikâyesinden elbette bahsedeceklerdir. Kendi konuşmamın bütünlüğü açısından Fuat Sezgin hocanın hayatına ben de kısaca değinmek istiyorum.

2. Fuat Sezgin'in Kısa Yaşam Öyküsü

Fuat Sezgin hocanın yaşam serüveni 24 Ekim 1924'te Bitlis'te başlar. Ağrı, Bitlis ve Erzurum'da ilköğretim ve lise tahsilini tamamlar. Üniversite eğitimi için 1943 yılında İstanbul'a gelir ve yeni ufuklara yelken açar. Genç Fuat'ın hayalinde matematik okumak ve iyi bir mühendis olmak vardır. Ancak Allah'ın daha başka planları vardır. Fuat Sezgin'in yolu, İstanbul'da görev yapan Alman şarkiyatçı Prof.Dr. Hellmut Ritter ile kesişir. Ritter'in ilminden ve İslam bilim tarihine duyduğu saygıdan etkilenir ve mühendislik fikrinden vazgeçerek bilim tarihine yönelir. Aslında Fuat Sezgin, üniversiteye gelinceye kadar İslam bilim tarihi hakkında yalan yanlış bilgilere sahiptir. Hâlen aklında ilkokul öğretmeninin söylediği “**Müslüman âlimler, dünyanın ökülün boynuzunda durduğuna inanıyorlarmış**” sözü vardır. Ritter'in İslam bilim tarihine duyduğu saygıya bu yüzden çok şaşırmıştır.¹

Bilimlerin temelinde İslam ilimlerinin yattığını savunan Hellmut Ritter, Fuat Sezgin'in eline adeta bir meşale tutturmuştur. Bu meşale, Fuat hocanın elinde daha da büyüyecek, ilim tarihinin karanlıkta kalmış birçok hakikatini aydınlatacaktır.

1956 Yılında yine hocası Hellmut Ritter'in danışmanlığında **"Buhari'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar"** konulu doktora tezini tamamlar. Fuat Hoca, tez çalışmasında ünlü hadis âlimi Buhari'nin, bilinenin aksine sözlü rivayetlere değil yazılı rivayetlere dayandığını ileri sürer. Fuat Sezgin doktora tez çalışmasını izleyen yıllarda doçent olur. Hocası Hellmut Ritter ile birlikte İslam bilim tarihinin izini sürmeye devam ederler, İstanbul'da, Ayasofya ve Süleymaniye gibi kadim kütüphanelerde eski el yazması eserlerin peşine düşerler, âdeta bir dedektif hassasiyetiyle çalışırlar.

Her mesut günün bir sonu olduğu gibi o güzel yılların da sonu gelir. Takvimler 27 Mayıs 1960 tarihini göstermektedir. Ülkenin üzerine karabulut gibi çöken askeri darbe, hak ve özgürlükleri rafa kaldırmıştır. Meşru hükümet, cuntacılar tarafından silah zoruyla yıkılmış, milli irade hiçe sayılmıştır. Güya baskıcı hükümete bir ders vermek ve özgürlükleri korumak için darbe yapmak zorunda kaldığını ileri süren cunta yönetimi, darbe sonrası uygulamaları, yasakları ve infazlarıyla diktatörleri aratmamıştır. Bu baskıcı uygulamalardan üniversiteler de nasibini almıştır. İdeolojik kaygılar, suçlamalar ve iftiralarla listeler oluşturulmuş aralarında Fuat Sezgin de olmak üzere 147 hoca üniversiteden ihraç edilmiştir. Tarihe 147'likler olarak geçen olayda üniversiteden ihraç edilenler arasında kimler yoktu ki: Ünlü Ordinaryus Profösör Ali Fuat Başgöl, ünlü edebiyatçı Sabahattin Eyüpoğlu, siyaset bilimci Tarık Zafer Tunaya, felsefeci Takiyettin Mengüşoğlu, tiyatro hocası Haldun Taner ve daha niceleri...²

O günün şartlarında Türkiye'de ilmi çalışmalar için özgür bir ortam olanağı kalmadığından Fuat Sezgin için artık yol görünmüştür. Aklında ABD ve Almanya olmak üzere iki ülke vardı. O, Almanya'yı seçti. Aslında bakılırsa darbe bize farkında olmadan bugünkü Fuat hocayı ve eserlerini kazandırdı. Bu durumu en iyi Fuat Sezgin hocanın **"Türkiye'de o ihtilâlden sonra yeni bir insan olmuştum"** ³ sözlerinden anlarız. Yeni bir hayata adım atmanın heyecanı ve endişelerini taşıyan Fuat hocanın ikinci hayatı Almanya'daki Frankfurt üniversitesinde başladı. Hayatındaki bu yeni merhale, kendisine ruh eşini de getirmişti. Fuat Sezgin **"hayatımın belki de en mühim hadiselerinden biri, hayatımdaki talihi bir tesadüf"** diyerek bahsettiği eşi Ursula Hanım ile 1966 yılında evlendi. Kızları Hilal Sezgin, 1970 yılında dünyaya geldi.⁴ Ursula Hanım sonradan Müslüman olmuş bir Alman'dı. Kendisi de eşi gibi bilim tarihi üzerine çalışıyordu. Ursula Hanım eşinin çalışmalarını Almanca etüt ederek Fuat Sezgin'e en büyük maddi ve manevi desteği sağlıyordu.

1961 Yılında Frankfurt Üniversitesinde misafir doçent olarak çalışmalarına kaldığı yerden devam etti. Aynı üniversitede 1965 yılında profesör oldu. Arap-İslam edebiyat ve bilim tarihine ağırlık verdi. 17 ciltlik Arap-İslam Edebiyat ve Bilim Tarihi çalışmasının ilk cildini 1967, son cildini ise 2017 yılında yayınladı. Aslında bir ömürlük külliyat daha tamamlanmamıştı. Fuat hoca 18.cilt üzerinde çalışırken vefat etmiş, eseri öksüz kalmıştı. Fuat Sezgin, alanında kaynak eser olan Arap-İslam Bilimler Tarihi'nin ilk cildini 1967 yılında yayınlayınca o dönem İstanbul'da bulunan hocası Hellmut Ritter'e değerlendirmesi için gönderir. Tecrübeli şarkiyatçı Ritter **"Böyle bir çalışmayı daha önce kimsenin yapamadığını ve bundan sonra da hiç kimsenin yapamayacağını"** ifade ederek öğrencisini tebrik eder.⁵

Fuat Sezgin hocayı ve çalışmalarını dünya çapında duyuran en önemli olay 1978 yılında Suudi Arabistan Kralı Faysal Vakfı'nın ödülüne layık görülmesiydi. Bu desteği arkasında gören Fuat hoca 1982 yılında Goethe Üniversitesi'ne bağlı Arap-İslam Bilimleri Tarihi Enstitüsü'nü ve müzesini kurdu. Bu müzede İslam bilim tarihinde Müslüman bilginler tarafından yapılmış bilimsel araç ve gereçlerin yazılı kaynaklara dayanarak yaptırıldığı 700'e yakın numunelerini sergiledi.

Prof. Dr. Fuat Sezgin, Almanya'da kurduğu müzenin bir benzerinin İstanbul'da da açılması için girişimlerde bulundu. "İstanbul İslam, Bilim ve Teknoloji Müzesi" adıyla kurulan bu müzede sergilenen İslam bilim tarihi araç ve gereç örneklerini kaynaklara uygun bir şekilde yaptırdı. Müzenin açılışını dönemin Başbakanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan yaptı.

Kendisine verilen 94 yıllık yaşam emanetinde dinlenmek nedir bilmeyen koca çınar, 30 Haziran 2018 tarihinde ahrete göç etti. Fuat Sezgin'in vefatıyla sadece Türkiye değil, İslam âlemi büyük bir hazinesini kaybetti. Merhumun kabri, Gülhane Parkı içinde kurucusu olduğu İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinin karşısında yer almaktadır.

3. Fuat Sezgin'in Davası

Fuat Sezgin'in yaşam hikâyesini özetledikten sonra şuna dikkat çekmek istiyorum. Aslında Fuat Sezgin'in en önemli hizmeti, İslam dünyasının Batı karşısında hissettiği aşağılık kompleksinin gereksizliği hususunda bir farkındalık oluşturmalarıdır. Batı'nın uzun yıllar çeşitli yollarla zihnimize kazıdığı **"Bilimi, Batı medeniyeti üretmiştir, ilerleme Batının eseridir, İslam medeniyetinin insanlık tarihinde kayda değer bir katkısı yoktur"** gibi kalıp düşünceleri belgeleriyle çürüten Üstat, bu alanda İslam âleminin iade-i itibarını sağlamıştır.

Fuat Sezgin, yaptığı araştırma ve ulaştığı sonuçlarla İslam dünyasına âdeta şunu haykırmıştır: **"Batı karşısında ezik hissetmene gerek yok! Batı'ya ortaçağda ilmi sen öğrettin, geçmişte bunu yaptıysan şimdi daha iyisini yapabilirsin. Haydi, ayağa kalk ve çalış!"**

Üstad, gerçekleri gün yüzüne çıkarmak için ömrü boyunca kuyumcu titizliğinde çalışmıştır. O, tek vasıflı değildir, çok yönlü ve zengin bir araştırma yöntemi vardır. Meseleleri, bir filozof gibi sorgular, bir arkeolog gibi ince dokunuşlarla ve sabırla araştırır ve bir avukat gibi de tezini belgelerle, kanıtlarla savunur.

Fuat Sezgin'in başarısının altında yatan temel etkenlerden biri de çalışkan ve azimli kişiliğidir. Yaptığı işini seven ve işine saygı duyan üstat, günde 17 saat çalışıyordu. Çalışma saatiyle ilgili hocası Hellmut Ritter'le yaşadığı bir diyalogu şöyle aktarır: **"Hocam bir gün bana sordu; 'kaç saat çalışıyorsunuz?' Ben de, 'günde 13-14 saat çalışıyorum' dedim. 'Bu tempoyla bir bilim adamı olamazsınız, eğer bilim adamı olmak istiyorsanız bunu çok daha artırmalısınız' dedi. Ben ondan sonra çalışmamı 17 saate çıkardım"**⁶

Fuat Sezgin'in disiplinli çalışma tarzıyla ilgili elbette ki biz gençlerin çıkaracağı örneklik vardır. Kendisine konferanslardan sonra **"Zor kitaplar üzerinde çalışıyorsunuz, bize neyi tavsiye edersiniz?"** diyen gençlere verdiği yanıt manidardır: **"Dünya nimetlerine fazla kapılmamayı, Allah korkusunu, bir de masa başına oturmanızı ve okumanızı tavsiye ederim. Ancak masa başında otururken de aklınız Oxford Caddesinde, Champs-Elysees yahut da Kahire'nin Süleyman Paşa Caddesi'nde dolaşmakta olmasın! Aklınızla bedeninizle masanın başında oturup okumanızı tavsiye ederim.."**⁷

Fuat Sezgin, İslam Bilim Tarihi gibi birçok medeniyeti ilgilendiren bir konu üzerinde çalıştığı için 27 dil öğrenmiştir. Üstat, bu yönüyle yani birden çok yabancı dili öğrenme ve bu dillere hâkim olma hususunda sadece ülkemizde değil dünyada da ender şahsiyetlerden biridir. Sadece öğrendiği yabancı dil örneğinde bile şüphesiz ki hocanın azminden öğreneceğimiz çok şey var. Yaşadığı yılların zor ve yoksun koşullarına rağmen kendini geliştirmek için akıntıya karşı kürek çekmekten asla vazgeçmemiştir. Fuat Sezgin, öğrenme azmini şöyle ifade eder: **"Ne ekip vardı, ne de para. Hiçbir şey yoktu. Ama kafaya koyma vardı. Kafama koymuştum yani."**⁸

4.Sonuç

Evet, buraya kadar Fuat Sezgin hocanın yaşam öyküsünü, azimli, kararlı ve çalışkan kişiliğini anlattık. O, kendisine verilen ömür emanetini elinden geldiğince değerlendirdi. Bizim medeniyetimizin büyüklüğünü bütün dünyaya göstererek hem ülkemize hem de medeniyetimize vefa borcunu ödedi.

Peki, biz ne yapacağız? Bu ülkenin gençleri olarak Batı karşısında hep özgüven eksikliği ile eziklik mi hissedeceğiz? Yoksa "Biz eskiden çok ileriymişiz, Avrupa'ya ilim öğretmişiz" gibi kuru sözlerle kendimizi avutmaya devam mı edeceğiz? Elbette hayır! Bu sorulara işin kolayına kaçmadan doğru cevaplar bulmalı ve bu cevaplara uygun üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmeliyiz. Unutmayalım ki Mehmet Akif'ten Necip Fazıl'a, İsmet Özel'den Sezai Karakoç'a kadar birçok üstadın eserlerinde vurguladıkları gibi Batı medeniyeti ile İslam medeniyeti arasındaki karşılaşma ve hesaplaşma diyalektiği devam etmektedir. Biz başımızı deve kuşu gibi kuma gömsük de bu hesaplaşma sürmektedir. Batı medeniyeti, kendi egemenliğini kabul ettirmek için uzun süre gerçekleri saklamış ya da saptırmış olabilir. Biz olan biteni öylece kabullenmek yerine Fuat Sezgin gibi elde kitap ve kalemle savaştırmalı, hakikati bulup çıkarmalıyız. Biz gençler, Fuat Sezgin'in açtığı bu kapıdan girmeli ve başladığı işi devam ettirmeliyiz. Bu, genelde kendi medeniyetimize özelde de Fuat Sezgin hocaya olan vefa borcumuzdur.

Medeniyetimizi bilimden mimariye, ahlaktan sanata kadar her alanda yeniden ayağa kaldırmak için önce medeniyet köklerimizi doğru tanımalıyız. Geçmişte neler yaptığımızı, bir medeniyet kurarken hangi saiklerle hareket ettiğimizi iyi bilmeliyiz. Ama geçmişe takılıp kalmamalıyız. Bundan sonra ne yapmamız, nasıl yapmamız üzerinde kafa yormalıyız.

Konuşmamı, **"Âlimin ölümü âlemin ölümü gibidir"** hikmetli sözlerle bitirirken bizlere yapabileceğimiz inancını aşıl原因, azmi ve vizyonu ile ilham kaynağı olan Fuat Sezgin hocamızı rahmetle ve şükranla anıyoruz.

Kaynaklar:

¹ Turan, S. (2019) Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sohbetleri. İstanbul: Timaş Yayınları, (Sayfa 60)

² 28.10.1960 Tarih ve 10641 Sayılı Resmi Gazete

³ (2019) İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı. www.ibtav.org/sayfa/1/ozgecmisi Sayfa: 2/3 (ET: 08.07.2019)

⁴ (2019) İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı. www.ibtav.org/sayfa/1/ozgecmisi Sayfa 2/3 (ET: 08.07.2019)

⁵ (2019) İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı. www.ibtav.org/sayfa/1/ozgecmisi Sayfa 3/3 (ET: 08.07.2019)

⁶ Turan, S. (2019) Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sohbetleri. İstanbul: Timaş Yayınları, (Sayfa 55)

⁷ Turan, S. (2019) Fuat Sezgin Bilim Tarihi Sohbetleri. İstanbul: Timaş Yayınları, (Sayfa 84)

⁸ Prof. Dr. Fazlıoğlu, İ. (2004) "Fuat Sezgin ile "Bilim Tarihi" Üzerine".

* Bu metin, Antalya Akdeniz Üniversitesinde 26.10.2019 tarihinde düzenlenen “Fuat Sezgin ve Türk-İslam Âlimleri” sempozyumunda öğrencimiz Merve Kocadağ tarafından hazırlanıp sunulmuştur.

FUAT SEZGİN GÖZÜNDEN İSLAM VE BATI’NIN BİLİME YAKLAŞIMI

Konuşmacı Öğrenci: Merve KOCADAĞ

Danışman Öğretmen: Nesrin ÖZEN

Adana Hümeysra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Özet

Hangi medeniyete sorarsak soralım kendi atalarını ve de tarihini över. Ne kadar tarafsız tarih desek de her millet kendi tarihini içten içe yüceltir ve diğer milletlerinkinden farklı görür. Peki, Dünya Bilimleri Tarihi?

Bize göre İslam Dünyası birçok keşif yaptı, başlangıçlar ondaydı başrol o. Avrupa’ya göre onlarda devamlılık vardı, döneminin en iyisi o zaman başrol o. Peki dünya doğu batı ya da İslam Medeniyeti ve Avrupa olarak ikiye ayrılmışken ortada bir Dünya Bilimleri olması mümkün mü? Adı dahi dünyayı kapsarken neden bu olayı tek bir medeniyete bağlayalım ki? Tarih nasıl birbiriyle bağlantılı ise bilimde öyledir. Ancak bilimde bir yükselme, gelişme söz konusudur. Dünyadaki bilim ve teknolojinin şuandaki halini bir merdivenin en üst basamağı ve bu merdiveni yapan iki ustayı İslam Dünyası ve Avrupa olarak düşünelim. Merdivenin son basamağına kadar rekabet içinde yarışarak basamakları yapıyorlar. Ancak farkında olmadan birbirlerine yardımcı oluyorlar. Biri yorulunca diğeri bunu bekliyormuş gibi işe devam ediyor. Ancak yorulan usta dinleninceye dek diğeri usta yoruluyor. Bu aynen Dünya Bilimleri Tarihi’nin oluşumu ve İslam’la Batı arasındaki mücadeledir. Örneğin; Orta Çağ’ı Batı’nın yorulmuş dönemi olarak gösterebiliriz. Avrupa’nın bu yorgun zamanında ise İslam Dünyası büyük çalışmalar yapmıştır. Aslında baktığımızda biri yükselme dönemindeyken diğeri duraklama dönemindedir ve buda aradaki dengeyi sağlar. Bazen de bu olay her iki medeniyet içinde eşitlenir. Mesela astronomi bilgini Taküyyiddin 1570’in sonlarında kurduğu İstanbul Rasathanesi’ni anlatırken aynı yıllarda Danimarka’da gökbilimci Tycho Brahe çalışmalarını anlatır. Yıldızlar arasındaki mesafeyi ölçmeye yarayan aleti iki bilgin birbirinden habersiz ve birbirine çok benzer şekilde icat etmiştir. Bu görüşü farklı bir dille “Bilim Tarihi Sohbetleri” adlı röportaj kitabında Fuat Sezgin hocamızda desteklemiştir. Kendisine sorulan en iyi bilim insanı sorularına her birinin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve aralarında en iyisini seçmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Konuyu en küçük birimden ele alan hocamızın bu görüşüne göre nasıl bilim insanları arasında derecelendirme yapılamayacaksa İslam Medeniyeti ve Batı Medeniyeti’nin bilime katkıları da derecelendirilemez. Ancak hocamız bu sözüne çelişki yaratacak şekilde “Avrupa Medeniyeti, İslam Medeniyeti’nin bir çocuğudur.” demiştir. Bu belki kafamızda çelişki oluşmasına sebep olabilir. Ancak aslında olmamalı. Temeli veya ana fikri olmayan bir şeyin devamını getiremeyiz. Burada İslam Medeniyeti’nin yaptıkları temeli oluşturmuştur. Avrupa yani başka bir deyişle Batı medeniyeti ise İslam Medeniyeti’nin temelini attığı bilimleri aynen alarak ya eksikleri tamamladı ya da üzerine yeni bilgiler ekleyerek gelişmesini sağladı. Özetle eğer bir Dünya Bilimleri Tarihi istiyorsak bunu tek bir medeniyetten beklememeli İslam Medeniyeti ve diğer medeniyetlerin etkileşim içerisinde geliştiğini görmeliyiz. Tek taraflı Bilim Tarihi yaklaşımları yerine bilimin insanlığın ortak arayışı olarak gören bir bilim tarihi anlayışı geliştirmeliyiz. Bu noktada Fuat Sezgi’nin çalışmaları sadece bizim için değil tüm dünya için örnek oluşturacak bir yapı arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fuat Sezgin, İslam Medeniyeti, Batı Medeniyeti, Dünya Bilimleri Tarihi

Tam Metin

İlk Çağ’dan bugüne insanlar hayatı kolaylaştırabilmek için birçok çalışma yapmış, birçok keşfe imza atmıştır. Ancak milletlerin gelişimi tek bir kişiye bağlanamayacak kadar büyük çaplıdır. Hocamız Fuat Sezgin’de bunu “Ben 60 yılımı verdim. Ama milletler için zaman bir insanın ömründen ibaret değildir.” sözüyle çok açık bir şekilde belirtmiştir. Nasıl bir milletin gelişimi tek bir kişiye bağlanamayacaksa dünya tarihindeki gelişmelerde tek bir millete mal edilemez.

Özellikle günümüzde milletler birçok konuda kendini en iyi ve dahi tek olarak görüyorlar. Bu konuların başında da dünyadaki bilim ve teknoloji yer alıyor. Her medeniyet Dünya Bilimleri Tarihi’nin kendisinden meydana geldiğine inanıyor yahut bunu savunuyor. Bunu sözlü ya da açık bir şekilde belirtmeseler de dışarıdan bakan herkes bir yarış içinde

olduklarını görebilir. Her yarışta mutlaka güçlü iki rakip bulunur. Günümüzde bu iki rakip ise Avrupa Medeniyeti ve İslam Medeniyeti'dir. Sonu gelmez bu yarışta İslam Medeniyeti yüzyıllar boyu başta Türkler olmak üzere birçok milleti kapsamış büyük bir coğrafyaya yayılmıştır. İzlerini bıraktığı her coğrafyaya barış ve huzur getirmiş, özgürlüğün ne olduğunu dahi bilmeyen Avrupa halkı bu haldeyken; İslam Medeniyeti ilme destek vermiş farklı görüşlere saygı duymuştur.

Bilim adamlarına ülkesindeki âlimlere değer veren İslam Medeniyeti büyük gelişmeler kaydetmiştir. Yaptıkları birçok keşif günümüzde hayatımızın önemli noktalarında rol oynamaktadır. Ancak bunun yanında İslam Dünyası'nın keşfettiği fakat günümüze ulaşmayan birçok eser vardır. Bu konuda İslam Dünyası'nın kendisini ve dahi dünyayı etkileyen iki büyük kaybı vardır. Biri Moğol İstilasası bir diğeri ise Endülüs Emevi Devleti'nin çok büyük gelişmelere imza atabilecek bilgileri içerisinde barındıran kitaplarının yakılmasıdır. Avrupa Endülüs'e bugün hala gıpta ile bakmaktadır. İslam Medeniyeti Avrupa'nın yaptığı bu bilgi katliamının aksine bilme her zaman değer vermiş bunu yaptıklarıyla da açık bir şekilde göstermiştir. V. Abbasi Halifesi Harun Reşit fethettiği yerlerdeki özellikle Antik Yunan'dan kalma eserleri istemiştir. Bu eserler Bağdat'ta kurulan Beyt'ül Hikme adındaki kütüphaneye getirtilmiştir.

Günümüzde Avrupa birçok keşfe imza atmış, birçok konuda uzmanlar çıkartmış kendini geliştirmiştir. Ancak bunu yaparken temelde aldıkları bilgileri belirtmediler. Temelinde İslam bilginlerinin olduğu ve onlardan aldıkları bilgileri hiçe saydılar. Tohumları eken İslam'ı hiçe saydı ve kendisi sadece meyveleri yedi. Tabii ki Avrupa'nın emeği vardı. Bizden aldıkları bilgileri geliştirmeleri ve bunu günümüze getirmeleri dahi büyük bir başarı. Ancak Avrupa ve İslam arasındaki fark şudur ki: Avrupa dinden uzaklaştıkça gelişmeye başladı. Ancak İslam Medeniyeti dine yaklaştıkça ve bu dini hayatında uygulamaya başladıkça ilerledi. Bu da bize doğru dinin aslında bilme engel olmadığını aksine bilimsel gelişmelerde hoşgörülü bir yaklaşım katarak kimsenin hakkını yemeden gelişmemize vesile olduğunu gösterir. Peygamber Efendimiz "ilim Çin'de de olsa alınır." Buyurmuştur. Dinimizin ilme verdiği değer bu hadisde dahi anlaşılabilir. Ancak İslam Medeniyeti bunu uygularken önceden bilinen bilgileri belirtmiş kimsenin hakkına girmemiştir. Avrupa da bu gibi ahlaki değerlerin yoksunluğundan İslam'dan aldıkları bilgileri belirtmemiş bunun sonucunda ise şuanda İslam Medeniyetini cahil ve de gelişmemiş olarak lanse etmiştir. İşte tamda bu yüzden hocamızın en büyük arzusu, eğitimden başka her işle meşgul olan üniversite gençliğine; "*benim milletim*" dediği Müslümanların Batı karşısındaki, "aşağılık" kompleksinden kurtulması, bunun karşılığında Batılıların da Müslümanların bilime katkılarına görerek "*üstünlük*" duygusundan uzaklaşmasıdır. Bu isteğini verdiği bir röportajda şu sözleriyle belirtmiştir: "Geçen sene Fransızlar geldi ve Fransa'da bir ilmi aletler sergisi açmak istediler. Üç sene çalıştık; ama neticede, maalesef, olmadı. Bu esnada bir Fransız profesör bana şöyle dedi: "Pek çok ülkede iddialarınız kabul görmeye başladı; Müslümanların ilimler tarihinde önemli bir yeri olduğuna inanmaya başlıyor insanlar. Fakat biz Fransızlar, aynı kanaatte değiliz." Demek istediğim bunca çalışmaya rağmen hâlâ bir mukavemet var. Elbette mukavemet olabilir, ancak hakikat benim dediğim gibiyse, yani hakikaten Müslümanların ilimler tarihinde bir yeri varsa, bu mukavemet ne olursa olsun bir gün çöker. Buna eminim. Ben şahsen Müslümanların katkısının çok büyük olduğuna inanıyorum. Ancak hakikatleri çarpıtmamak için, yani hiçbir yalan, mübalağa katmamak için de daima kendimi kontrol etmeye çalışıyorum. Gerçekten Müslümanların yeri çok büyük. Bunu göstermeyi hedef edinmeliyiz. Bu bakımdan bizim müzemizin çok tesirli olacağına inanıyorum. Bu amaçla, İslami İlimler Tarihine Giriş isimli bir eser yazdık. Bu eserde ilk defa Müslümanların bilimler tarihindeki yerini kronolojik olarak, başlangıcından XVI. Yüzyıla kadar göstermeye çalıştık. Bu eseri okuyan yabancılar, takdirlerini ilettiler. Ayrıca bir de teknoloji müzemizi gezdiler mi dehşete düşüyorlar. Mefhumların yanında, daha müşahhas olan bu aletleri yavaş yavaş insanların tasavvurlarına sokabiliriz. Bu da yanlış malumatları tashih edecek bir teshir yaratabilir. Ben buna inanıyorum. Ama mühim olan bu çalışmalara Müslümanların katkıda bulunması. Bu katkı şimdilik çok zayıf. Hatta Avrupalılar bizim adımıza araştırma yaparken bugün dünyada yaşayan Müslümanların varlığını bile kabul etmiyorlar. Çok ilginç. Ancak bu histe sadece Avrupalılar suçlu değil; hiçbir katkıda bulunmayan Müslümanlar bence çok daha fazla suçlu. Sanki İslam dünyası diye bir şey yok. Muhatap bile kabul etmiyorlar."

İki medeniyetinde bilime katkılarının derecelendirilemez olduğunu savunan hocamızdan önce böyle düşünen kişi sayısı çok azdı. Hocamızdan önce oryantalistler İslam Medeniyeti üzerine 60.000'in üzerinde tez yazdılar. Bu tezlerde kendilerine göre bir bilim tarihi kurdular. Bu bilim tarihinde Batı merkezli bir anlayış geliştirdiler. Bilimsel metodları kendilerinin bulgusu olarak gösterdiler. Bunun yanı sıra Müslüman bilim insanları kul hakkını göz önünde bulundurarak kendisinin olmayan en ufak bilgiyi dahi belirtmiştir.

Tabii bunların yanında tarih boyu iki ezeli rakip tarafından yapılan yarış da unutmamak gerekir. Peki, iki güçlü rakipte böyle büyük gelişmelere imza attıysa bu yarışın kazananı kim? Ya da kendimize asıl sormamız gereken soru: "Bu yarışın bir kazananı var mı?"

Hayır, bu yarışın bir kazananı yok. Aslında ortada yapılması gereken bir yarışta yok. İki medeniyette çok büyük gelişmelere imza attı ve evet hep önde olan kendileri olmak istedi. Ama aslında biri olmasaydı diğeri asla şundaki durumunda olamazdı. İslam bilimin temellerini attı, bununla kalmayıp bu temele birçok kat çıktı. Ama ne kullandığı malzemenin sonu vardı, ne de çıkacağı katın. Ancak bir süre sonra İslam Medeniyeti yorulmaya başladı. Bu yorgunluğun ve geri kalmışlığın

sebebini din olarak nitelendiren kişiler vardır. Fakat bu tamamen yanlış bir tespittir. Aksine tam aksi söz konusudur. Hocamızda bunu 'Bilim Tarihi Sohbetleri' adlı kitabında şu şekilde ifade etmiştir: "Biz geriliğimizin sebebini dine bağlarsak da, ben dini himaye etmiyorum, ben tarihi bir hakikati müdafaa ediyorum. Aksi takdirde biz kendimizi tamamıyla kafamızı kuma sokmuş bir devekuşu haline getirmiş oluruz." Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi din en azından İslam Medeniyeti için geriliğe sebep olacak bir etken değil aksine bilime itecek bir etkidir. Gerilemeye başlayan İslam Medeniyeti anladı ki temelini attığı bu yolda daha fazla ilerleyemeyecek. Bu yolun devamını getirebilecek güçte olan medeniyet ise Avrupa'ydı.

Tabii ki ne Avrupa bu işe bir anda girebildi ne de İslam Medeniyeti bir anda geri çekildi. Belli bir süre aynı kademedede kalmak zorundaydılar. Buda her iki medeniyetin eşitlendiği dönem oldu. Bu döneme verilecek birçok örnek var. Mesela astronomi bilgini Taküyiddin 1570'in sonlarında kurduğu İstanbul Rasathanesi'ni anlatırken aynı yıllarda Danimarka'da gökbilimci Tycho Brahe çalışmalarını anlatmaktadır. Yıldızlar arasındaki mesafeyi ölçmeye yarayan aleti iki bilgin birbirinden habersiz ve birbirine çok benzer şekilde icat etmiştir. Bu da eşitlendikleri döneme verilebilecek en güzel örnektir. Birbirleriyle mücadele ederken birbirlerine farkında olmadan yapımında yardımcı oldukları bu eser ise Dünya Bilimleri Tarihi'dir. Esere baktığımızda yapılan yarışın, verilen mücadelenin anlamsızlığını bir kez daha görebiliriz. Adı dahi dünyayı kapsayan bu eseri zaten tek bir medeniyetin yapmasının imkânı yoktur. Ancak yapılan bu mücadelenin olumlu çok büyük bir sonucu da vardır. İki medeniyet tarafından yapılan gelişmelere hız kazandırmıştır. Azim var olan bir şeydir. Ancak rakibin olduğunu bilersen bu seni hırslandırır ve sonuca daha çabuk ulaşmanı sağlar. İki medeniyetin birbirine yardımcı olduğu başka bir noktada budur.

Sonuç itibarıyla bütün medeniyetlerin gelişen bilime ve teknolojiye katkılarını göz ardı etmemeli hepsini bir tutmalıyız. Bu görüşü farklı bir dille "Bilim Tarihi Sohbetleri" adlı röportaj kitabında Fuat Sezgin hocamızda desteklemiştir. Kendisine sorulan en iyi bilim insanları sorularına her birinin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve aralarında en iyisini seçmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Konuyu en küçük biriminden ele alan hocamızın bu görüşüne göre nasıl bilim insanları arasında derecelendirme yapılamayacaksa İslam Medeniyeti ve Batı Medeniyeti'nin bilime katkıları da derecelendirilemez.

Ancak Batı bunu kendine mal etmek konusunda sınır tanımamaktadır. Buda ortaya Avrupamerkezci görüşü ortaya çıkarır. Avrupamerkezci görüş, Batı'nın Doğu karşısında üstün olduğunu iddia eden bir dünya görüşüdür. Bu görüş, Batı ve Doğu'yu neredeyse her zaman ayrı ve farklı yapılar olarak düşünür. Buna göre, özerk ve "eski" Batı, modern dünyanın oluşumuna önderlik etmiş, Batı'nın eşsiz rasyonalitesi, demokratik ve ilerlemeci niteliklerinden dolayı uygarlığın zirvesine çıkmış, bütün dünyayı modernitenin aydınlık parlak dünyasıyla tanıştırmış, bundan dolayı da gerek geçmişte gerek günümüzde dünyanın merkezinde bulunmayı hak etmiştir. Bu görüşe karşı çıkan Hobson, MS. 500 –1800 yılları arasında, Uzakdoğu da dahil olmak üzere, Doğu'nun Batı'dan daha gelişmiş olduğunu, modern Batı medeniyetinin yükselişinde Doğu'nun önemli bir rolü bulunduğunu, Antik Mısır'a bakmadan Antik Yunan'ın anlayamayacağını ileri sürer. Buna göre, önce Doğulular, küresel bir ekonomi ve iletişim ağı yarattılar. MS. 500 tarihinden sonra Doğu'ya ait düşünceler, kurumlar, teknolojiler ve değerler "Oryantal Küreselleşme" sayesinde Batı'ya yayıldı ve süreç içerisinde Batı tarafından özümseyip kendine mal edildi.

Hocamızda bu olaylara karşı aslında İslam'ın olmadığı bir Avrupa'nın da olmayacağı kanaatindedir. Bunu tek bir sözle gayet açık ve doğru bir şekilde belirtmiştir. Hocamızın bu sözle yazımı bitirmek isterim: "Bugünkü Avrupa Medeniyeti, İslam Medeniyeti'nin muayyen şartlar içerisinde, muayyen bir devirden sonra, başka iktisadi ve jeopolitik şartlar altında ortaya çıkan devamından ibarettir. Avrupa Medeniyeti, İslam Medeniyeti'nin bir çocuğudur."

Kaynakça

- Sezgin, F. (2018). Bilim Tarihi Sohbetleri. İstanbul: Timaş Yayınları
- Hatun, H. M. (2010). Dünyaya Yön Veren Müslüman Bilim Adamları. İstanbul. Yeşil Elma Yayıncılık.
- (2018). O, "Batı medeniyeti İslam Medeniyetinin çocuğudur." Derken Bu Sözü Laf Olsun Diye Değil, İspat Ederek Söylemiştir. <https://www.diyanehaber.com.tr/makaleler/o-bati-medeniyeti-islam-medeniyetinin-cocugudur-derken-bu-h417.html>. (ET: 12.09.2019)
- Batı Medeniyeti İslam Medeniyetinin Çocuğudur. <http://www.zafersen.com/index.php/2-zafer-sen-yazilari/33-bati-uygarligi-islam-medeniyetinin-cocugudur>. (ET: 12.09.2019)
- Fuat Sezgin: "Batı Uygarlığı, İslam Medeniyeti'nin Çocuğudur. http://www.yaklasansaat.com/dunyamiz/bilim_ve_teknoloji/fuat_sezginin_g%C3%B6r%C3%BCsleri.asp. (ET: 12.09.2019)
- (2012). İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya Da Batı Ve Öteki. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9191/115284>. (ET: 20.09.2019)
- Prof. Dr. Fazlıoğlu, İ. (2004) "Fuat Sezgin ile "Bilim Tarihi" Üzerine". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, (Sayfa 3) (355-370)

1577 Yılında kurulan İstanbul Rasathanesinin dioraması...

Dönemin en ünlü Osmanlı Astronomi Bilgini Takiyüddin,
rasathanede diğer bilim insanlarıyla çalışırken...